

Antikvarisk kontroll vid fönsterrestaurering på

Våsbo fäbodar

Västra Roteberg 9:2, Västra Roteberg 6:1,
Västra Roteberg 14:1, Västra Roteberg 10:6
Ovanåkers socken och kommun
Lst dnr 435-18286-08

Mimmi Göllas 2009

Foto: Mimmi Göllas, MiGo Byggnadsvård där annat inte anges

Sammanfattning

Våsbo fäbodan ligger ca 15 km nordväst om centrala Edsbyn, Ovanåkers kommun, och ca 1 mil från hemgårdarna i byn Västra Roteberg. Vallområdet ligger på en sluttning som utgör södersidan på ett mindre bergskrön norr om sjön Norra Våsen. Inom fäboden finns sju vallrutor varav fyra; Lassas, Skomakra, Haga och Olols, ingår i kulturreseptatet.

Våsbo fäbodan är kulturreseptat sedan 2008 och ingår i kandidatområdet för Världsarv Hälsingegårdar. Ingår i riksintresset K559 Ovanåkers fäbodskog.

Inför arbetet med kulturreseptatet identifierades olika åtgärdsbehov på byggnaderna. En önskvärd åtgärd var en total genomgång av fönsterbågarna på samtliga hus. MiGo Byggnadsvård fick i uppdrag att upprätta ett åtgärdsförslag (2008-10-22) som kunde användas i samband med hantverkarnas kostnadsberäkning. Kostnadsförslag togs in och en ansökan om byggnadsvårdsbidrag lämnades från Sambetesföreningen till Länsstyrelsen Gävleborg som beviljade den (dnr 435-18286-08). I början av mars togs de första fönsterbågarna in på verkstad och arbetet påbörjades. Arbetena utförs av Håkan Hildingsson, Roteberg, och Per "Lång-Pelle" Ohlsson, Knåda. Antikvarisk kontrollant var Mimmi Göllas, Edsbyn. Restaureringen avslutades med en slutbesiktning den 5 maj 2009.

Arbetena är väl utförda och därmed kan byggnadsvårdsbidraget betalas ut.

Mimmi Göllas
2009-05-08

Administrativa uppgifter

Fastighetsägare	Våsbovallarnas sambruksförening c/o Patrik Uhras, Rotebergsv.211A, 828 34 Edsbyn	
Länsstyrelsens handläggare	Barbro Hårding, Kulturmiljö Länsstyrelsen Gävleborg, 801 70 Gävle	
Entreprenör	Håkan Hildingsson, Rotebergsv. 134, 828 33 Edsbyn Per Ohlsson, Rundsv.11. 828 94 Edsbyn	
Antikvarisk kontrollant	MiGo Byggnadsvård genom Mimmi Göllas, Ovanåkersvägen 10B, 828 34 Edsbyn	
Besiktningsunderlag	MiGo	2008-10-22
Beslut	dnr 435-18286-08	2009-03-05
Kontrollbeslut	mail	2009-02-27
Verkstadsbesök I	MiGo	2009-03-06
Verkstadsbesök II	MiGo	2009-03-23
Verkstadsbesök III	MiGo	2009-04-01
Slutbesiktning	MiGo	2009-05-06
Rapport	MiGo	2009-05-08

Våsbo fäbodrar

Våsbo fäbodrar ligger ca 15km nordväst om centrala Edsbyn, Ovanåkers kommun, och ca 1 mil från hemgårdarna i byn Västra Roteberg. Vallområdet ligger på en sluttning som utgör södersidan på ett mindre bergskrön norr om sjön Norra Våsen. Inom fäboden finns sju vallrutor varav fyra; Lassas, Skomakra, Haga och Olols, ingår i kulturresevatet.

Kulturhistorisk värdering

Våsbo fäbodrar är kulturresevat sedan 2008 och ingår i kandidatområdet för Världsarv Hälsingegårdar. Ingår i riksintresset K559 Ovanåkers fäbodskog.

Bakgrund

Inför arbetet med kulturresevatet identifierades olika åtgärdsbehov på byggnaderna. En önskvärd åtgärd var en total genomgång av fönsterbågarna på samtliga hus. MiGo Byggnadsvård fick i uppdrag att upprätta ett åtgärdsförslag (2008-10-22) som kunde användas i samband med hantverkarnas kostnadsberäkning. Kostnadsförslag togs in och en ansökan om byggnadsvårdsbidrag lämnades från Sambetesföreningen till Länsstyrelsen Gävleborg som beviljade den (dnr 435-18286-08). I början av mars togs de första fönsterbågarna in på verkstad och arbetet påbörjades. Arbetena utförs av Håkan Hildingsson, Roteberg, och Per "Lång-Pelle" Ohlsson, Knåda. Antikvarisk kontrollant var Mimmi Göllas, Edsbyn. Restaureringen avslutades med en slutbesiktning den 5 maj 2009.

Restaureringens syfte

Målsättningen har varit att åtgärda skador i fönstrens trädelar, att byta ut trasiga glasrutor samt att genomföra ett underhåll genom kittning och halvöljning av bågarna. Byggnadernas höga kulturhistoriska värde gjorde att arbetet skulle genomföras med hög ambition. Arbetet gjordes efter gängse antikvariska tillvägagångssätt när det gäller metoder och material.

Allmänt

I protokollet benämns väggarna A, B, C och D där A är vägg med huvudingång och B nästföljande vägg medurs. Fönstren benämns F i kombination med väggbeteckning, t.ex. FA1. Finns det flera fönster på samma vägg är nummer 1 den längst till höger och nummer 2 nästa i medursvarv.

Genomförda åtgärder på Olols vallen, Västra Roteberg 9:2

Stuga (14 fönster med 23 bågar)

Stugans fönster är tillverkade och tillkomna vid samma tillfälle, kanske samtidigt som stommen byggdes, och någon påtaglig renovering/förändring går inte att avläsa. De var fästa i karmen med trådspik, som bör vara yngre än själva fönsterbågarna, så någon form av genomgång är tänkbar.

Fönstren förekommer i tre format: fullstora i bottenvåningen, mellanstora vindsfönster på gavel D mot sydväst och små sidoliggare på långsidorna. På väggen mot sydväst finns fyra öppningar medan den mot det kallare nordöst bara har en öppning. De fullstora bågarna är tredelade med träspröjs och är spårfalsade. I hopfogningen i hörnen består av tappar som låses med träplugg. Nedtill finns en droppbräda av trä som utgör en förlängning av karmen. Fönsterfodren är raka, utan dekor, och tappade i hörnen och låsta med träplugg. På C och D har den nedersta glasrutan delats med en blyspröjs på flera fönster, en sekundär lagning eller ett sätt att återanvända mindre glasrutor vid tillverkningen. De mellanstora vindsfönstren är tvådelade med träspröjs men i övrigt lika de på bottenvåningen. Sidoliggarna är tvådelade med en kraftig mittspröjs. Det finns en öppningsbar båge i bakre kammaren, FC2, och innanfönster till de vinterbonade rummen mot sydvästra gaveln.

Skadorna bestod av slitage från väder och vind. På vägg A och D, mot sydväst respektive sydöst, var virket uttorkat och spräckt. På vägg B och C, mot nordväst respektive nordöst, var virket fuktigare och hade påväxt av alg och lav. Insektsangrepp från strimmig trägnagare syntes i karmen på FC1 efter att bågarna tagits bort. Även fönsterfodren visade samma typ av skador som bågarna. Ett par glasrutor var spräckta.

Samtliga fönster utom sidoliggarna har demonterats för underhåll. Bågarna är isärtagna, halvoljad, återmonterade, glasade och kittade i spårfalsarna. Träpluggen som håller ihop bågarna är utbytta till friskt virke. Sidoliggarna är inte halvoljade. Karmarna är halvoljade innan bågarna har återmonterats. Bågarna fästes med hästkosöm. Röt-skadat virke i bågar och karm har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Trasigt glas i två bågar har ersatts med hela rutor. Fönsterfodren åtgärdades inte då skadorna inte påverkar funktionen. Rostiga fönsterbeslag på FC2 gjordes rena och linoljebrändes.

Stall (2 fönster med 3 bågar)

Det större fönstret är troligen från tidigt 1900-tal medan det lilla fönstret på gavel C är från 1900-talets mitt.

Det större fönstret på A är tredelat med träspröjs och har kittfalsar. Det är fäst i karmen med trådspik och även bågarna är spikade istället för tappade med träplugg.

Glasformatet är liggande, något som brukar undvikas då man ofta vill ha stående glas i äldre fönster. Fodren har ett kryssavslut med spetsiga ändar. Eftersom stallet användes vintertid har det innanfönster. Det lilla fönstret på B är en enkel ruta som där bågen har spikats ihop.

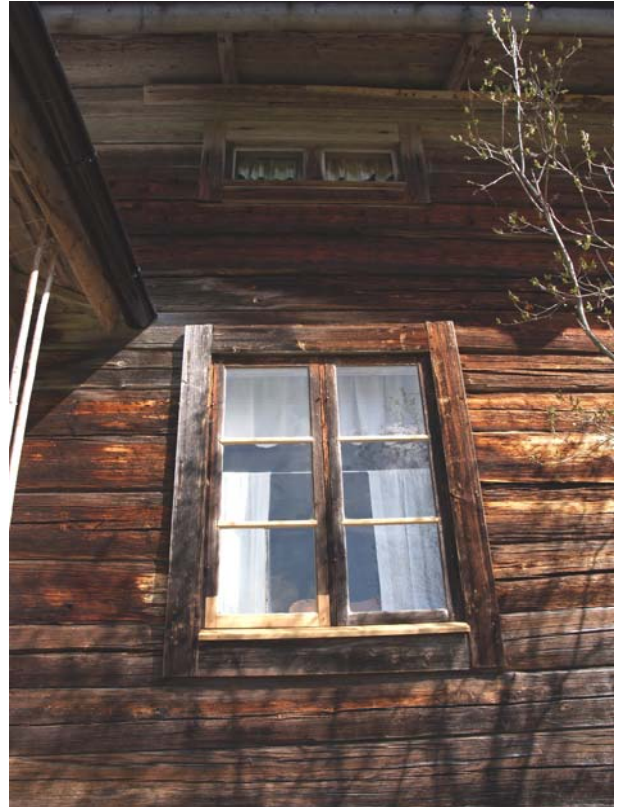
Skadorna bestod av underhållsbrist då kittet fallit ur fönstret på A samt kalvningar i stommen som fått karmen att flyttas ur läge. Efter underhåll med halvoljning och kittning kunde det återmonteras efter det att karmen hade justerats. Bågarna fästes med hästkosöm. På flera ställen i stommen buktar väggen pga. brist på dymlingar och kanske senare tillkomna öppningar vilket har bidragit till att fönsterkarmen hade tryckts ut på A. Karmen är nu tillbakatryckt och fastspikad.

Fäx (2 fönster 4 bågar)

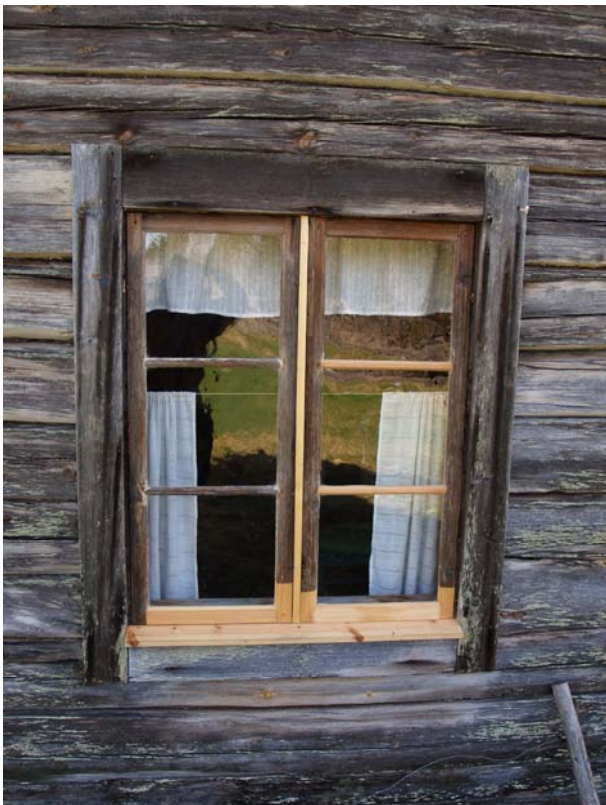
Det båda fönstren kan vara från samma tidpunkt, kanske samtida med stommen.

Det större fönstret på gavel C är tredelat med träspröjs och har kittfalsar. Det är fästet i karmen med trådspik och även bågarna är spikade istället för tappade. Det lilla fönstret på D liknar det på C men är tvådelat och har senare tillkomna öppningsbeslag. Fodren har på båda fönstren ett kryssavslut med spetsiga ändar. Fönstren har en droppbräda av trä nedtill i karmen.

Fäxets bågar är underhållna genom halvoljning och kittning och spikarna i bågarna har ersatts med träplugg. Bågarna fästes med hästkosöm.

2009-05-06: Olols stuga är den byggnad där trälagningarna blev mest omfattande. 5 nya droppbrädor lades in, mittposten lagades på FB1 (nedan till vänster), nya båggar gjordes till FA2 och i övriga fönster lagades bågarna efter behov.

2009-05-06: På Olols stuga var skadorna av olika karaktär på olika sidor. På långsidan mot norr var virket fuktigare och insekter hade skadat träet i karmen, vilket syntes när bågarna togs ut. Mot söder har solen torkat ut virket som har blivit sprött och spruckit.

2009-05-06: På Olols stall (ovan samt nere till vänster) var det problem med buktande väggar och att karmen åkt ut (uppe till vänster 081022) och innan bågarna sattes tillbaka så trycktes karmen i läge och spikades fast. Fäxets (nederst) fönster underhölls.

Genomförda åtgärder på Haga vallen, Västra Roteberg 6:1

Stuga (4 fönster med 16 bågar)

Stugans fönster är tillverkade och tillkomna vid olika tillfällen. Glasformatet i bågarna är liggande, något som brukar undvikas då man ofta vill ha stående glas i äldre fönster. En möjlighet är att alla bågar tidigare har varit blyspröjsade, liksom FC2 är idag, och då skulle man få ut stående glas i bågarna. Befintliga bågar är i sådant fall utbytta vid något tillfälle då de nu är kittfalsade. Bågarna i FC1 är nytillverkade under 1900-talet och är stiftade i hörnen och tillverkade av ett sämre virke.

Fönsteröppningarna har samma storlek. Alla bågarna, utom FC2, är tredelade med träspröjs och har kittfalsar. Ihopfogningen i hörnen består av tappar som låses med spik, som har ersatt den ursprungliga träpluggen, utom på FC1 har stiftade bågar och FC2 som har träpluggen kvar. Nedtill finns en droppbräda av trä som utgör en förlängning av karmen. Fönsterfodren är raka, utan dekor utom kring FC1 där fodren är dekorativt kontursågade, och tappade i hörnen och låsta med träplugg. Bågarna i FC2 är sexdelad med blyspröjs och hade en stormpinne av trä bevarad. Blyspröjsen var förhållandevis bred och kanske har den renoverats vid tidigare tillfälle. Det är oklart om det hör några innanfönster till stugan.

Skadorna bestod av slitage från väder och vind. På vägg A och D, mot sydväst respektive sydöst, var virket uttorkat och spräckt. På vägg C, mot nordväst, var virket fuktigt och hade påväxt av alg och lav. Även fönsterfodren visade samma typ av skador som bågarna. En glasruta var spräckt.

Samtliga fönster har demonterats för underhåll men de stiftade bågarna i FC1 togs inte isär. Övriga bågar är isärtagna, halvoljad, återmonterade, glasade och kittade i falsarna. Träpluggen som håller ihop bågarna är utbytta till friskt virke och ersatte spikarna. Karmarna är halvoljade innan bågarna har återmonterats. Bågarna fästes med hästskösm. Rötskadat virke i bågar och karm har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Nya blyspröjsar, med samma bredd som de tidigare, sattes in i FC2 och nya öglor och stormpinnar sattes in. Trasigt glas i 1 båge har ersatts med en hel ruta. Fönsterfodren åtgärdades inte då skadorna inte påverkar funktionen. Rostiga fönsterbeslag på FC2 gjordes rena och linoljebrändes.

Stöss (3 fönster med 5 bågar)

Stössets fönster är tillverkade och tillkomna vid olika tillfällen då de har olika storlek och utförande. Glasformatet i FB1 är liggande, något som brukar undvikas då man ofta vill ha stående glas i äldre fönster, och det är tänkbart att även det har varit blyspröjsat tidigare men några sådana spår finns inte i den vänstra, bevarade bågen. Fönsteröppningen på framsidan A är större och där sitter det blyspröjsade bågar som liknar det

fönster som finns på stugan. Liderfönstret, FA1, är en enkel båge som kan ha kommit till under 1900-talet.

Fönster FA2 är sexdelat med blyspröjsar och har spårfalsar. Innan renoveringen hade den stående spröjsen delvis tagits bort och de två rutorna hade ersatts med en ruta. Tre av fyra stormpinnar fanns kvar. Bågarna var sammanfogade med träplugg och fästade i karmen med hästkosöm. Fodren är kontursågade och sammanfogade i hörnen med träplugg. Spikhål syns efter en lös kröningslist, liknande den på FB1, som har suttit upptill men som saknas nu. Nedtill finns en droppbräda av trä som är en förlängning av karmen.

Fönster FB1 har förändrats i omgångar. Den vänstra bågen har tydligt liggande glas men i övrigt inga spår efter blyspröjs. Nu är den tredelad med träspröjs och har spårfalsar. Den är sammanfogad med träplugg och spikad i karmen med trådspik. Den översta glasrutan är skarvad vid tillverkningen. Den högra bågen är tvådelad, sammanfogad genom spikning och har kittfalsar. Fodren är kontursågade och sammanfogade i hörnen med träplugg och upptill sitter en lös kröningslist med hålkål fastspikad.

Skadorna bestod av underhållsbrist då kittet fallit ur liderfönstret. Vid tidigare lagningar hade blyspröjsarna tagits bort från FA2 och två små rutor ersatts med en stor ruta. Flera rutor var spräckta. Fönsterfodren var i dåligt skick nedtill och hade spruckit sönder. Droppbräda saknas på FB1 och trots gliporna mot stommen så syns inga fuktskador och därför har någon sådan inte tillförts.

Samtliga fönster har demonterats för underhåll. Bågar är isärtagna, halvolyad, återmonterade, glasade och kittade i falsarna. Träpluggen som håller ihop bågarna är utbytta till friskt virke. Karmarna är halvolyade innan bågarna har återmonterats. Bågarna fästes med hästkosöm. Röttskadat virke i bågar och karm har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Nya blyspröjsar sattes in i FA2 och nya öglor och stormpinnar sattes in. Trasigt glas har ersatts med hela rutor. Fönsterfodrens skadade delar byttes ut och i FB1 har tre av fyra sidor av fodret bytts ut.

En antikvarisk diskussion fördes med länsstyrelsens representanter när det gäller FB1. I åtgärdsförslaget hade flera alternativ angivits: rekonstruktion av ett blyspröjsat fönster, bevarande precis som det var med olika stora bågar eller att göra båda bågarna som den bevarade vänstra bågen. Den högra bågen är uppenbart senare tillkommen. Att bevara det precis som det var, med olika format på bågarna, är mest antikvariskt korrekt men då den högra bågen var i dålig kondition och av dålig kvalitet kändes det märkligt att restaurera den och återföra den omaka bågen. Att rekonstruera ett blyspröjsat fönster var vanskligt eftersom den äldre vänstra bågen tillkommit efter och

kanske ersatt en blyspröjsad båge. Majoritetsbeslutet blev att kopiera den vänstra bågen även i den högra luften och så gjordes det.

Stall (1 fönster med 2 bågar)

Det är okänt hur länge fönstret har hört samman med stommen. Stommen är återanvänd från andra funktioner och troligen har ett fönster återanvänts och flyttats dit när den byggdes om till stall.

Stallfönstret har likheter med det på stössets gavel B då formatet på öppningen och fodren är liknande. Bågarna är tvådelade med träspröjs. De är fästade i karmen med trådspik och hästkosöm. Den högra bågen är spikad medan den vänstra är sammanfogad med träplugg (reoverad tidigare). Fodren är kontursågade och sammanfogade i hörnen med träplugg och upptill sitter en lös kröningslist med hålkäl fastspikad.

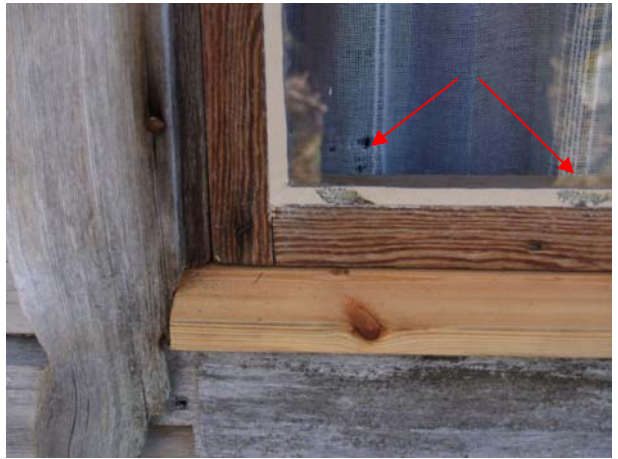
Stallets bågar är underhållna sedan tidigare och därför lagades bara fodren genom att sidorna nytillverkades.

2009-05-06: På Haga var stallets bågar var åtgärdade tidigare och nu lagades bara fodret.

2009-05-06: Hagas stuga har olika fönster. FC2 fick nya blyspröjsar och stormjärn. FD2 fick en ny droppbräda. På norrsidan har många kittfalsar förstörts av småfåglar som pickar ut kittet.

2009-05-06: På Hagastösset lagades fram-
sidans blyspröjsade fönster. Gavelfönstret
FBI fick en ny båge istället för att den två-
delade lagades (nedan till hö 081022).
Någon droppbräda ska inte tillföras så
fodren ska spikas på plats igen.

Genomförda åtgärder på Skomakravallen, Västra Roteberg 14:1

Stuga (7 fönster med 11 bågar)

Stugans fönster är tillverkade och tillkomna vid olika tillfällen och den senaste ändringen gjordes för 15 år sedan då bågar i FA1 och FD1 ersattes med nya.

Fönstren förekommer i två format: fullstora i bottenvåningen och små sidoliggare på vinden. De fullstora bågar är tredelade med träspröjs utom FD1 som är tvådelat. Alla bågar är spårfalsade utom FB1 som är kittfalsat och dessutom vitmålat utåt. Troligen är det ett återanvänt fönster som vid något tillfälle har flyttats till stugan. I hopfogningen i hörnen består av tappar som låses med träplugg. Nedtill finns en droppbräda av trä som utgör en förlängning av karmen. Fönsterfodren är raka, utan dekor, och tappade i hörnen och låsta med träplugg. Bågar är fästa i karmen med både trådspik och hästkosöm. Sidoliggarna är tvådelade med en kraftig mittspröjs. Det finns öppningsbara bågar i stössets FA1 och FD1 samt i stugan genom FB1.

Skadorna bestod av slitage från väder och vind som fått kittet att falla ur FB1. Droppbräderna var dåliga på framsidan och virket sprött och sprucket i FA2 efter att solen torkat sönder det. Troligen var det liknande skador som gjorde att bågar byttes ut i FA1 och FD1.

Samtliga fönster utom sidoliggarna har demonterats för underhåll. Bågar är isärtagna, halvolyad, återmonterade, glasade och kittade i falsarna. Träpluggen som håller ihop bågar är utbytta till friskt virke. Bågar har grundats med vit linoljefärg på insidan i öppning FA2 eftersom de hör till en målade interiör. Sidoliggarna är inte halvolyade men falsarna försedda med kitt eftersom glaset skallrar när vinden blåser. Karmarna är halvolyade innan bågar har återmonterats. Bågar fästes med hästkosöm. Röttskadat virke i bågar och karm har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Fönsterfodren åtgärdades inte då skadorna inte påverkar funktionen. Rostiga fönsterbeslag på FB1 gjordes rena och linoljebrändes.

Ett antikvariskt avsteg gjordes i och med att fönster FB1 inte vitmålad utåt igen. Återanvändningen av byggnadsmaterial är vanligt på fäbodvallarna och berättelsen om en traditionen viktig men för att utesluta ett underhållningsmoment med målning så skrapades bågar och oljades bara. Ett fortsatt underhåll med oljning, lika som på de andra fönstren, är det som har eftersträvat.

Stall (1 fönster med 2 bågar)

Stallets bågar är tvådelade med träspröjs och har spårfalsar. De är tappade med träplugg är fästa i karmen med trådspik. Fodren är enkla, släta och fogade genom tappar och träplugg. Stallets bågar är underhållna genom halvolyning och kittning. En stor mängd spik drogs ur bågar och karm. En trasig ruta byttes till helt glas.

2009-05-06: Hos Skomakra hade bågarna i stösset bytts ut för 15 år sedan. Ett vitmålat fönster hade satts in på gaveln, FB1, tidigare. Sidoliggarna kittades så att de inte skulle stå och skallra i vinden.

2009-05-06/2009-05-08: Skomakra stallets underhållna fönster.

Genomförda åtgärder på Lassasvallen, Västra Roteberg 10:6

Stuga (11 fönster med 20 båggar)

Stugans fönster är tillverkade och tillkomna vid olika tillfällen vilket är realistiskt eftersom stugan efter fäbodtiden haft flera funktioner bl.a. som kontor för skog- och vägarbeten under 1900-talet.

Fönsteröppningarna har flera olika storlekar. De är omväxlande kitt- och spårfalsade men alla med träspröjs, utom nederdelen av FA2 som är blyspröjsad. I hopfogningen i hörnen består av tappar som låses med träplugg. En nedre droppbräda av trä finns på de flesta fönstren och har kompletterats på FA1, FB1 och FB2 med en galvad dropplåt. En övre droppbräda av trä har spikats ovan fönsterfodren. Fönsterfodren är raka, utan dekor, och tappade i hörnen och låsta med träplugg. Kring sidoliggarna sitter kontur-sågade foder. Även fodren är av olika ålder. Majoriteten av bågarna har försetts med öppningsbeslag.

Bågarna i FB1 är troligen återanvända då de är förkorta för öppningen så att en trälist har behövt läggas in mellan båge och karm samtidigt som den nedre glasrutan är lägre än de övriga två ovanför. Listen mellan karm och båge byttes ut mot friskt virke istället för att bågarna nytillverkades. Vindsfönstren på gavlarna, FA2 och FD2, är avvikande i storlek och utförande och åldern okänd.

Skadorna bestod av slitage från väder och vind. På vägg A och D, mot sydväst respektive sydöst, var virket uttorkat och spräckt. På vägg B och C, mot nordväst respektive nordöst, var virket fuktigare och hade påväxt av alg och lav. Även fönsterfodren visade samma typ av skador.

Samtliga fönster har demonterats för underhåll men bågarna i FA2 togs inte isär. FC1 och FD1 var åtgärdade sedan tidigare och underhölls därför inte nu. Övriga båggar är isärtagna, halvolydd, återmonterade, glasade och kittade i falsarna. Träpluggen som håller ihop bågarna är utbytta till friskt virke. Karmarna är halvolydd innan bågarna har återmonterats. Bågarna fästes med hästkosöm. Sidoliggarna halvolyddes inte. Röttskadat virke i båggar har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Rostiga fönsterbeslag gjordes rena och linoljebrändes.

Ett antikvariskt avsteg gjordes i och med att fönster FD2 inte vitmålades utåt igen. Återanvändningen av byggnadsmaterial är vanligt på fäbodvallarna och berättelsen om en traditionen viktig men för att utesluta ett underhållningsmoment med målning så skrapades bågarna och oljades bara. Ett fortsatt underhåll med oljning, lika som på de andra fönstren, är det som har eftersträvat. FD2 sattes in när stugan flyttades och dörröppningen mot söder ersattes av en fönsteröppning istället.

Stöss (2 fönster med 3 bågar)

Stössets fönster är tillkomna sekundärt. Överljusfönstret i lidret är en påspikade båge som troligen sattes dit när stösset byggdes ihop med det nyare stallet. Gavelfönstret är en återanvänd karm som kom till efter att stösset byggts om till stall och därefter igen byggts om till stuga som behövde dagsljus.

Bågarna i FD1 är fyrdelade med träspröjsar och har kittfalsar. Det är en udda fönstermodell med tre lika stora övre rutor och en smalare nedre, fjärde ruta med liggande glasformat. Bågarna var sammanfogade med träplugg och en båge försedd med öppningsbeslag. Fodren är enkla, släta och spikade i väggen utan inbördes sammanfogning. Nedtill finns en droppbräda av trä som är en förlängning av karmen.

Skadorna bestod av underhållsbrist då kittet fallit ur falsarna och färgen flagat.

Fönstren har demonterats för underhåll. Bågar är isärtagna, halvoljad, återmonterade, glasade och kittade i falsarna. Träpluggen som håller ihop bågarna är utbytta till friskt virke. Karmarna är halvoljade innan bågarna har återmonterats. Bågarna fästes med hästkosöm. Rötskadat virke i bågarna har ersatts med friskt virke av kärnfura, sågad med stående årsringar. Rostiga fönsterbeslag gjordes rena och linoljebrändes.

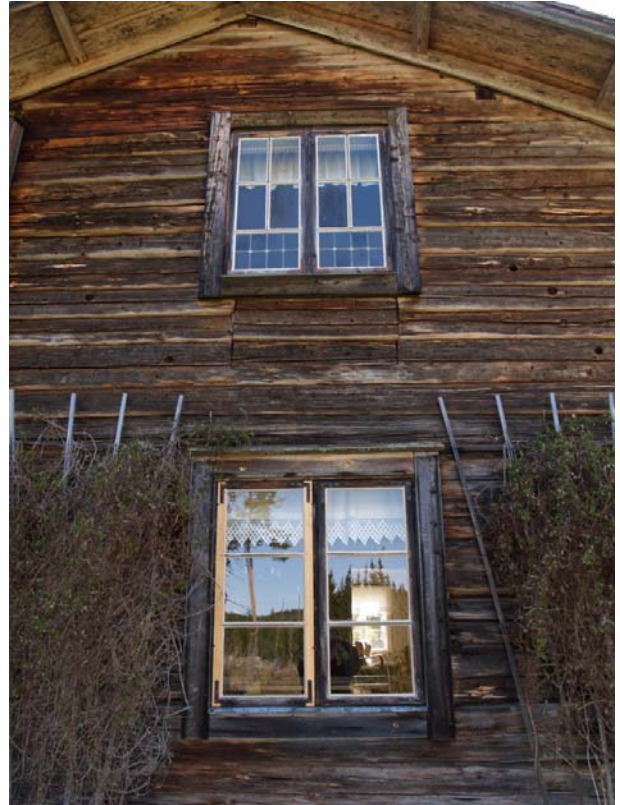
Ett antikvariskt avsteg gjordes i och med att fönster FD1 inte vitmålades utåt igen. Återanvändningen av byggnadsmaterial är vanligt på fäbodvallarna och berättelsen om en traditionen viktig men för att utesluta ett underhållningsmoment med målning så skrapades bågarna och oljades bara. Ett fortsatt underhåll med oljning, lika som på de andra fönstren, är det som har eftersträvat. FD1 sattes in när stössets användning hade gått från stöss till stall och sedan till stuga, vid den senare funktionen sattes fönstret in.

Fäx (1 fönster med 1 båge)

En sekundär båge är fastspikad på insidan för att täcka öppningen. Den demonterades och underhölls genom halvoljning och kittning.

Stall (2 fönster med 4 bågar)

Det är okänt hur länge fönstret har hört samman med stommen men de båda fönstren kan vara från samma tidsperiod. Bågarna i fönster FA1 är tredelat med träspröjs medan FC1:s bågar är tvådelade med träspröjs. De är spårfalsade och fästade i karmen med trådspik. Fodren är tappade och låsta i hörnen med träplugg på framsidan medan de är spikade utan sammanfogning på baksidan. Skadorna bestod av någon trasig ruta på framsidan och röta i trä på baksidan. Stalllets bågar underhölls genom halvoljning och kittning i falsar och rötskadat trä ersattes med friskt. En trasig ruta byttes ut.

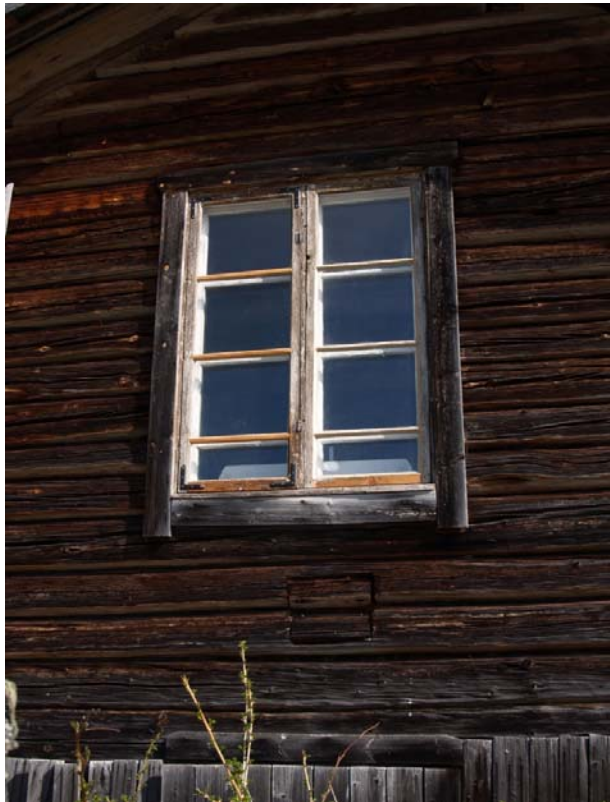
2009-05-06: Lassas stuga har fönster från olika tidsåldrar. Några trälagningar gjordes men främst var det underhåll.

2009-05-06: Fäxet på Lassas har en invändigt spikad fönsterbåge som har underhållits med olja och kitt.

Stössets överljusfönster är också en sekundär båge som även den underhållits. Gavelfönstret har varit vitmålat men ett antikvariskt avsteg gjordes och det skrapades trärent för att minska underhållet.

2009-05-06: Stallets bågar har underhållits och skadat virke på baksidans fönster har ersatts med friskt virke.

Kommentar

Arbetena är väl utförda och därmed kan byggnadsvårdsbidraget betalas ut.

Framtida underhåll

Kontinuerligt underhåll med årlig översyn så att ev. trasiga rutor kan täckas rekommenderas. Bågarna kan utvändigt halvöljas (strykas med en 50–50 blandning av rå linolja och balsamterpentin) vartannat till vart femte år beroende på hur utsatta de är för sol och vind. Oljan håller träet fuktigt och minskar sprickbildningen.

Fåglarna har pickat bort kitt från bågar på norrsidan. Det kommer att vara ett problem fram till dess att kittet har hårdnat. Under sommaren minskar kittätandet och det kan vara lämpligt att komplettera med kitt (ÅFFA Naturell) där det nu saknas.

Bilaga

Hantverkarrapport

Rekommenderat fönsterunderhåll

Källor

Besiktningar 2008–10–22, 2009–05–06

Verkstadsbesök 2009–03–06, 2009–03–23, 2009–04–01

Fastighetsägarens utsago

Texter från utredningsarbetet till Kulturresevatet

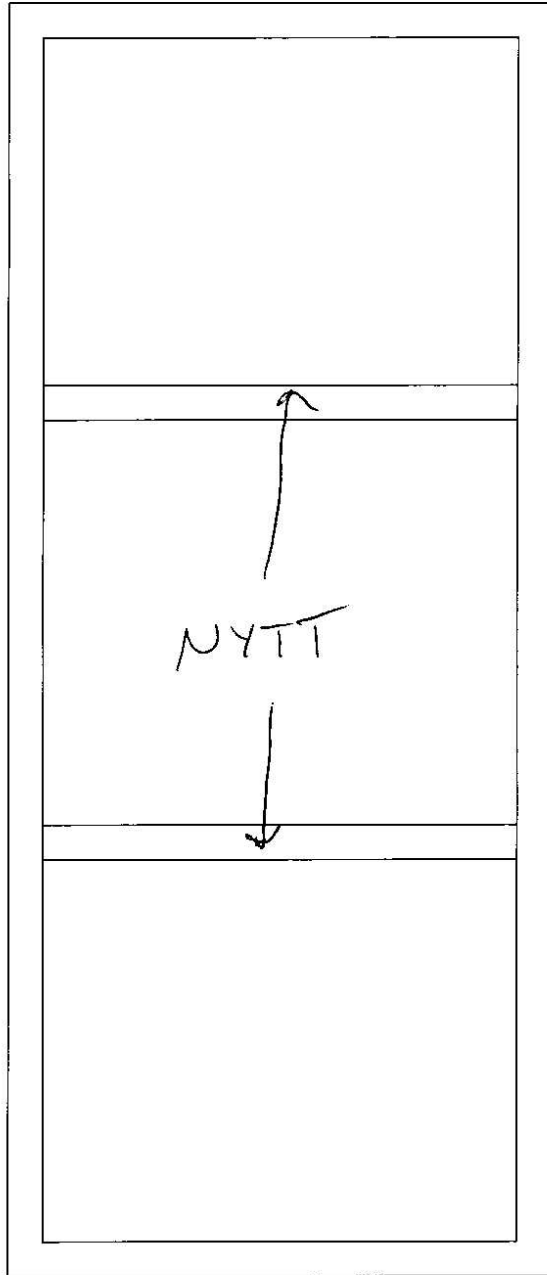
Sändlista

Våsbovallarnas sambruksförening, c/o Patrik Uhras, Rotebergsv.211A, 828 34 Edsbyn

Håkan Hildingsson, Rotebergsv. 134, 828 33 Edsbyn

Barbro Hårding, Länsstyrelsen Gävleborg, Kulturmiljö, 801 70 Gävle

Hantverkarrapport

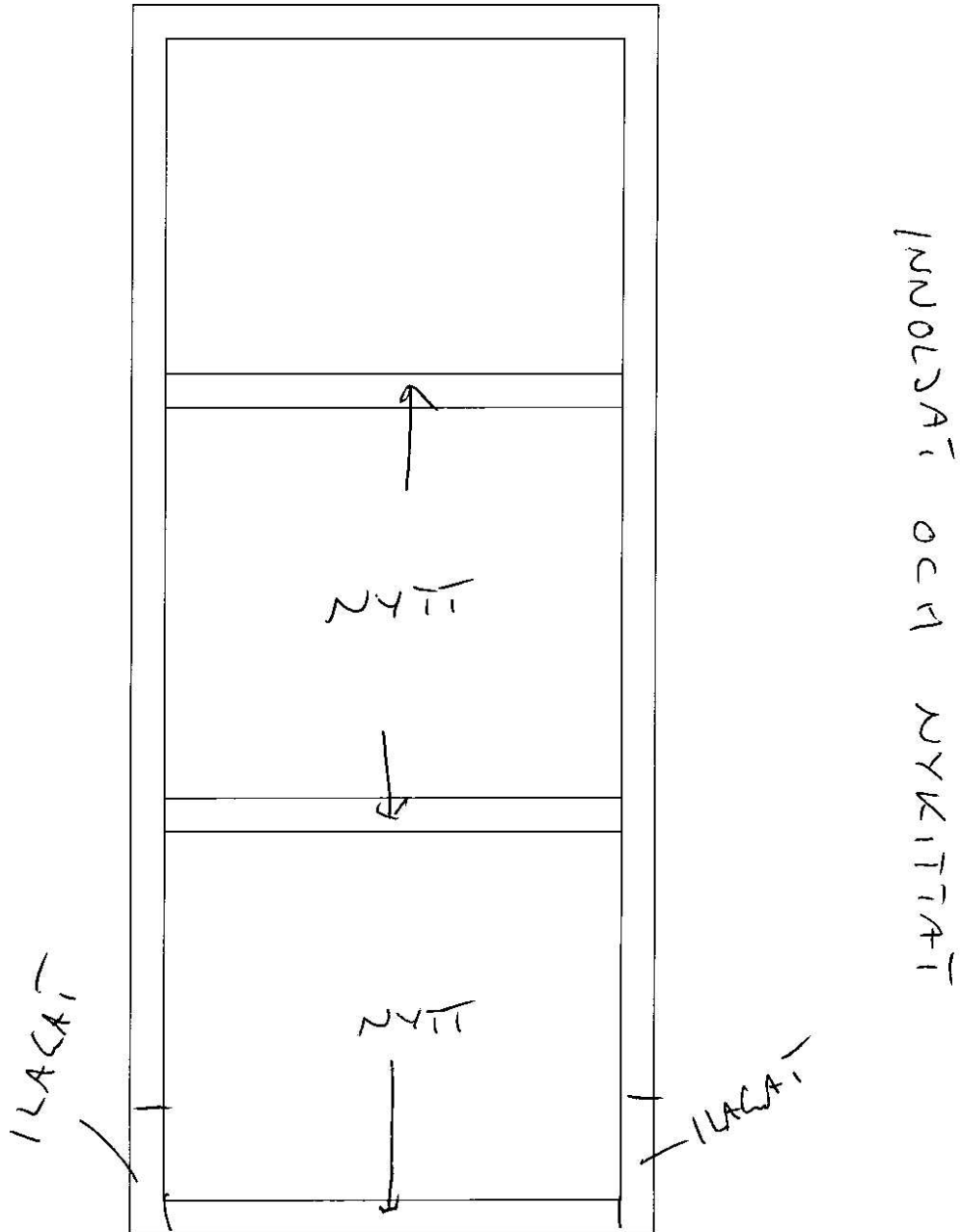
LUNDQVIST OCH NYKISTAT

Väsbo fäbodan 2009

A I Hö

OLOLS

Hantverkarrapport

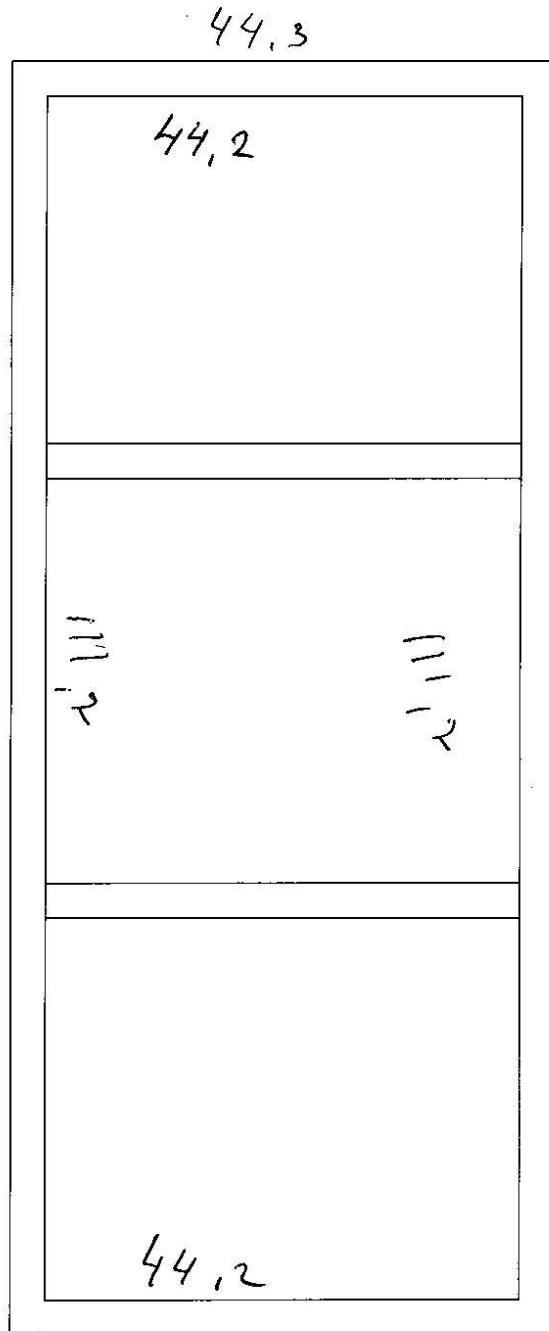

Väsbo fäbodar 2009

A1 VÄ

OLOLS

Hantverkarrapport

NITILVERKNIK
LINA
SAMLA

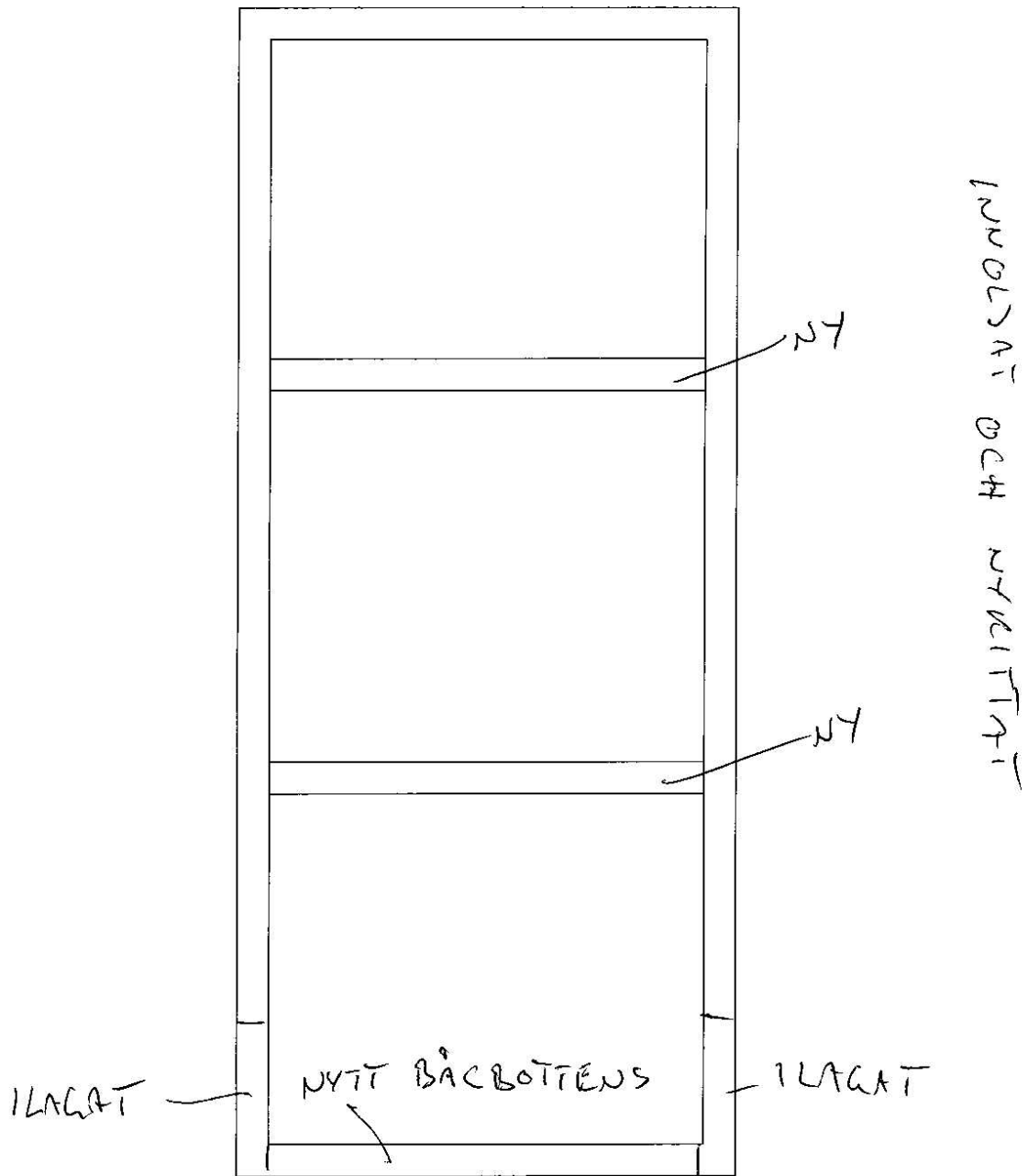
FA2 HÖ
VÄ

44,3

Väsbo fäbodan 2009

OLOLS

Hantverkarrapport

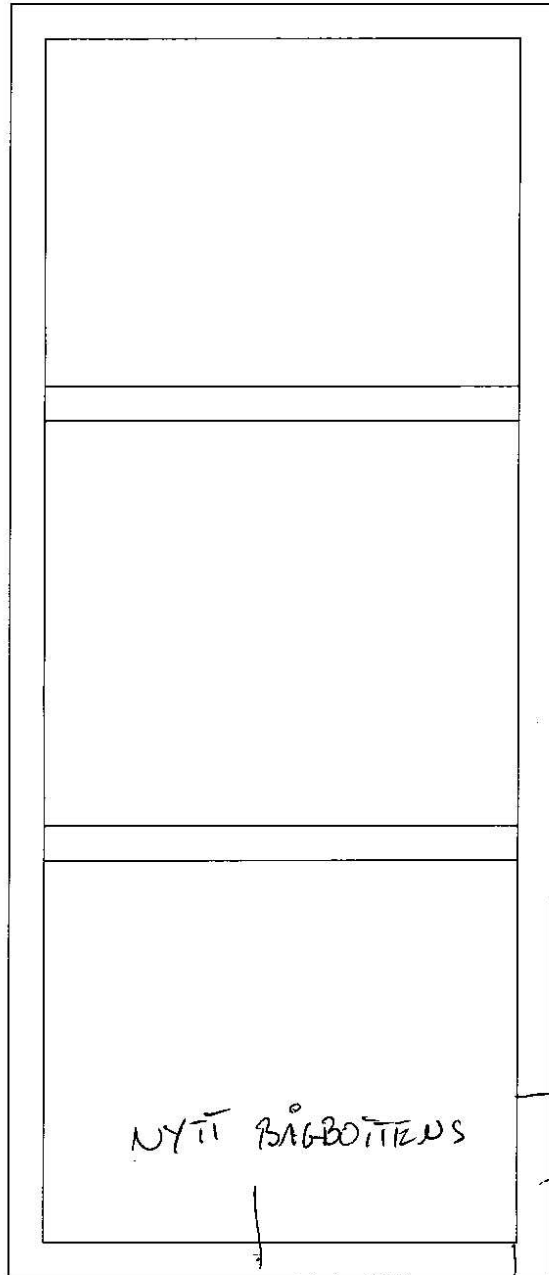

Våsbo fäbodan 2009

FB1 HÖ

OLOLS

Hantverkarrapport

LUUOLSAI OCH NYKITTAI

NYTT BÅGBOITENS

KLACAT

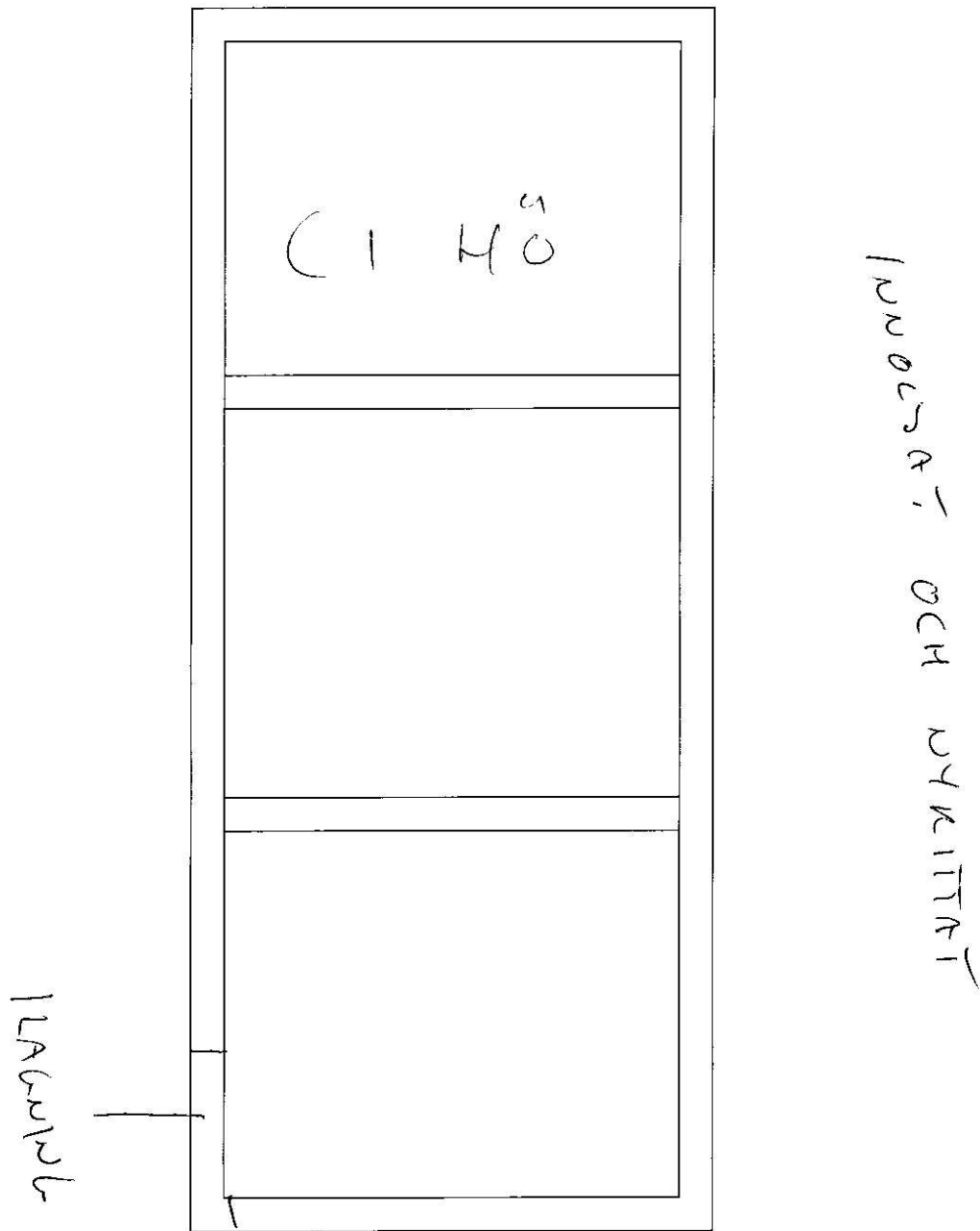
B1

VÄ

Väsbo fäbodar 2009

OLOLS

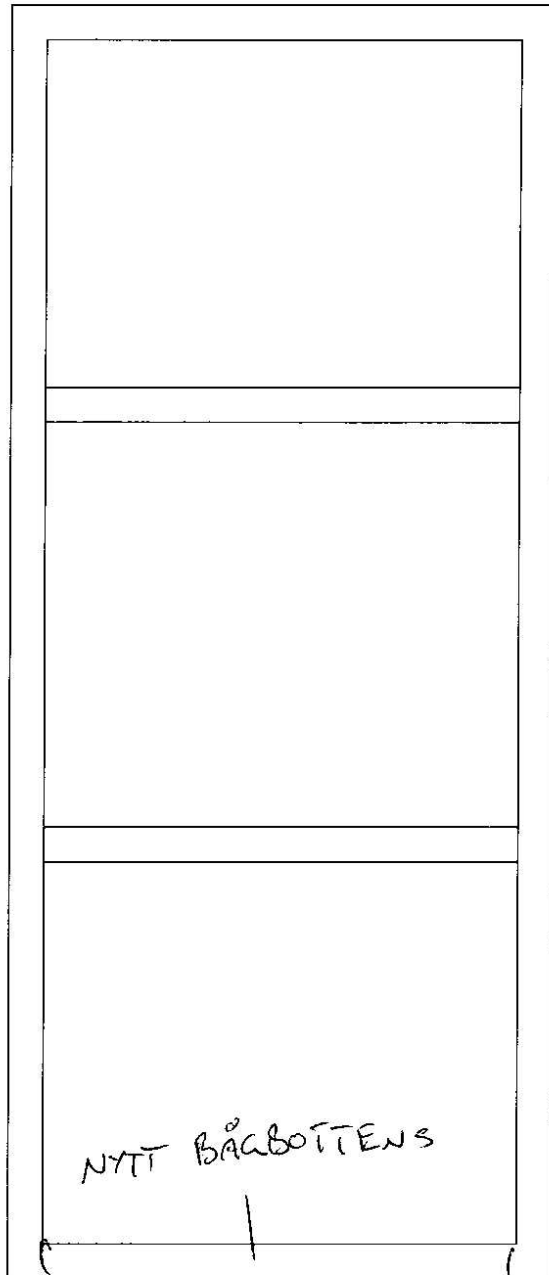
Hantverkarrapport

Våsbo fäbodan 2009

C1 HÖ
C1 VÄ OLOLS
INNOLJAT OCH NYKITTAT

Hantverkarrapport

INNOLJAT OCH UYRITAT

NYTT BÅGBOJTENS

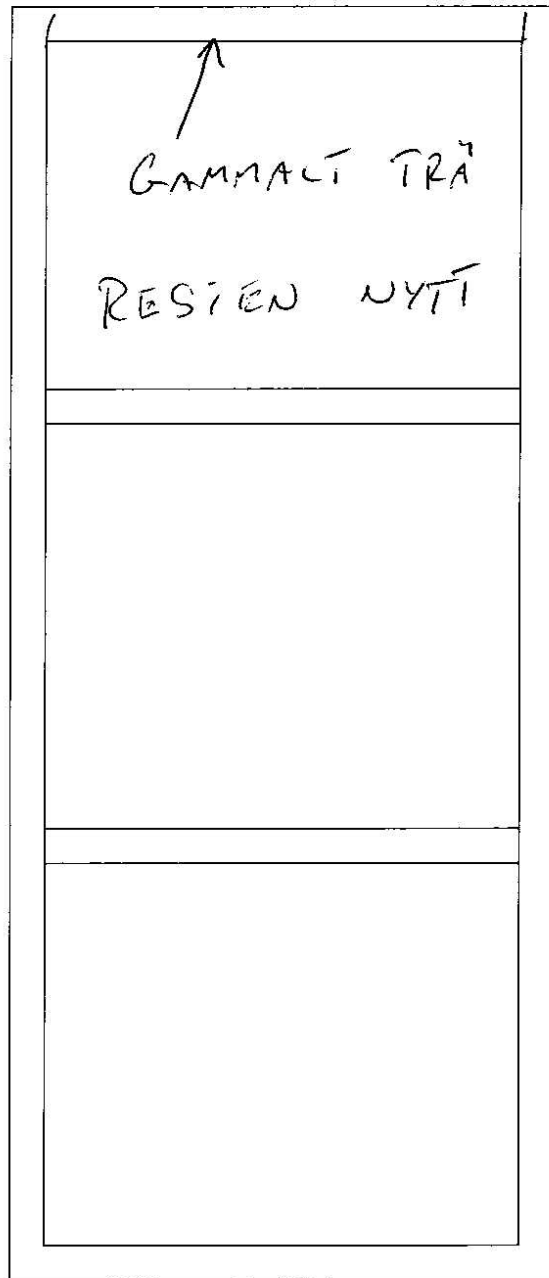
Våsbo fäbodar 2009

C2 HÖ

C2 VÄ INNOLJAT
OCH UYRITAT

OLOLS

Hantverkarrapport

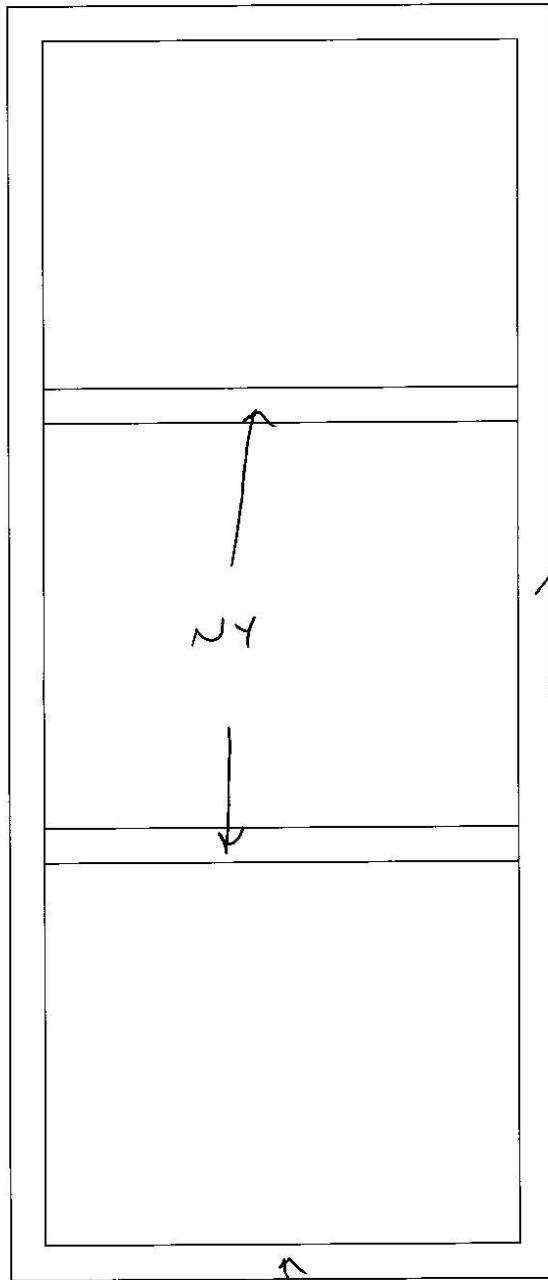
INPOLNAT OCH NYKITTAT

PI HÖ

Väsbo fäbodar 2009

OLOLS

Hantverkarrapport

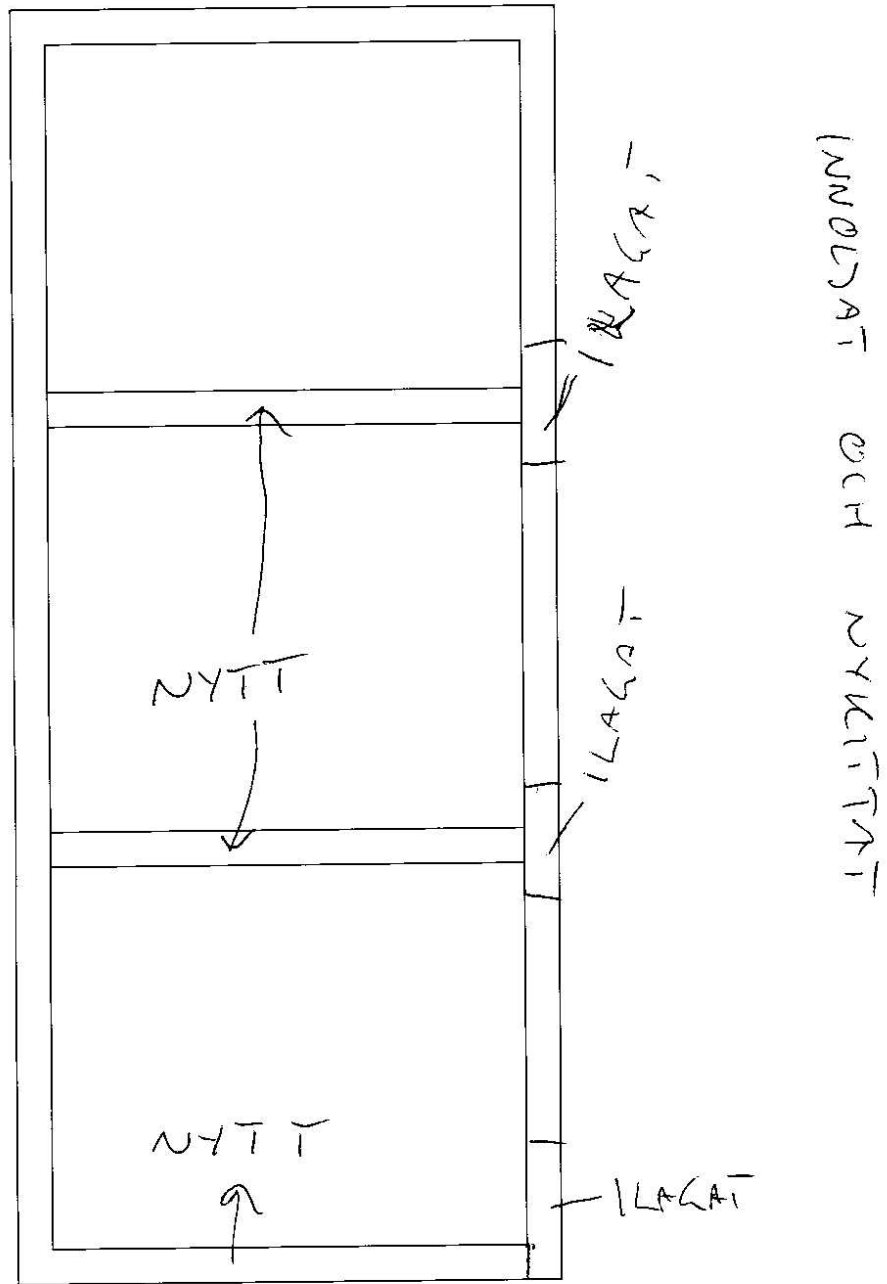
NYKITTAT OCH INNOLSAT

Våsbo fäbodan 2009

DI JÄ

OLOLS

Hantverkarrapport

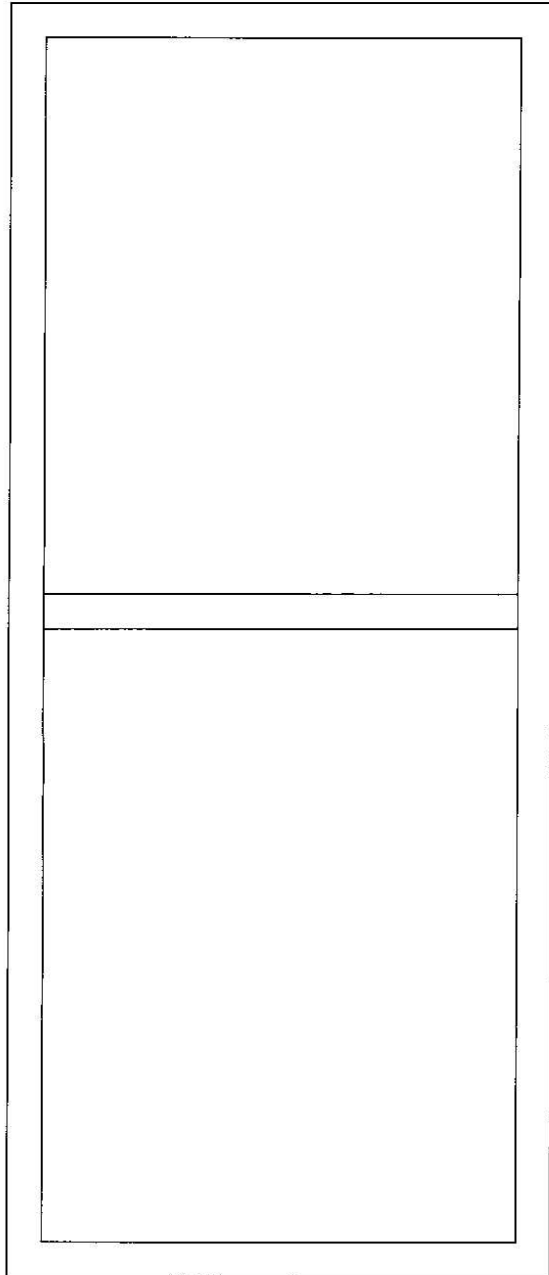

Väsbo fäbodan 2009

D2 JÄ
D2 HÖ
LIKA BÅDA

OLOLS

Hantverkarrapport

D 3 HÖ⁴
D 3 VÄ³
D 4 HÖ³
D 4 VÄ³

ALLA OJADE OCH
MITTADE
NY BÅRBOTTEN

Våsbo fäbodan 2009

OLOLS

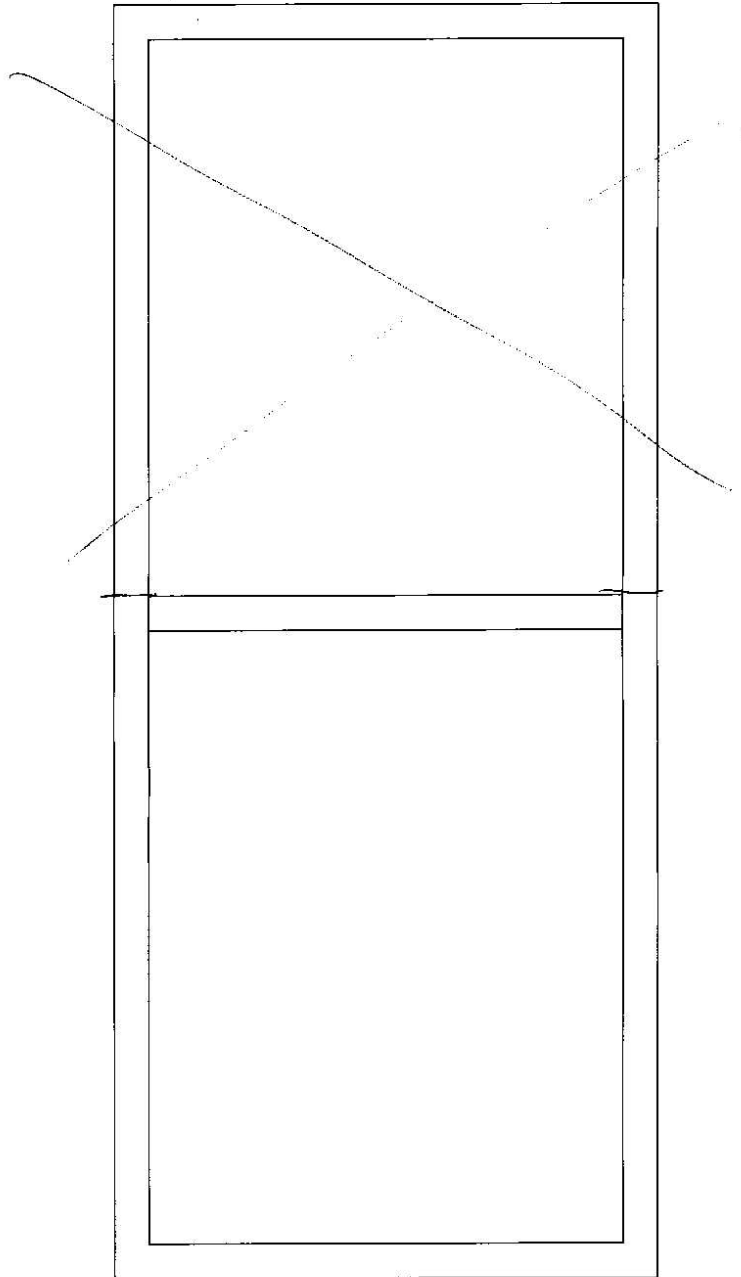
Hantverkarrapport

AI HÖ
AI VÄ
INNOLSNING
KITTING

Väsbo fäbodlar 2009

OLOLS
STALL

Hantverkarrapport

B1

INNÖLJNING
KITTNING

Våsbo fäbodan 2009

STALL

ÖLÖLS

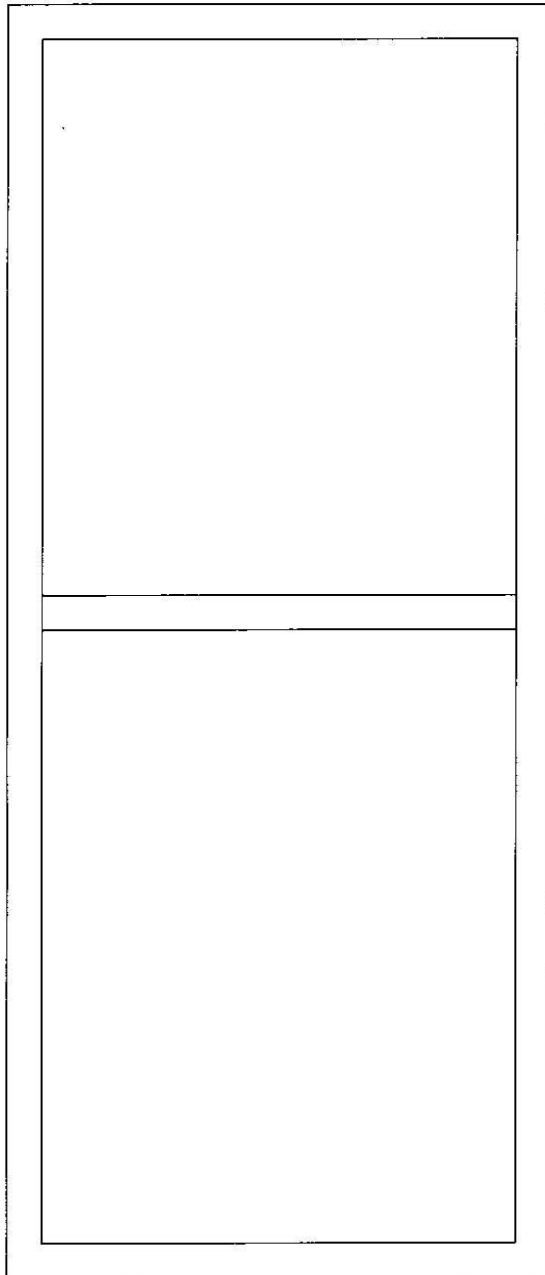
Hantverkarrapport

C1 HÖV INNOLJNING
C1 VÄV KITTNING

Väsbo fäbodlar 2009

FÄX
OLOFS

Hantverkarrapport

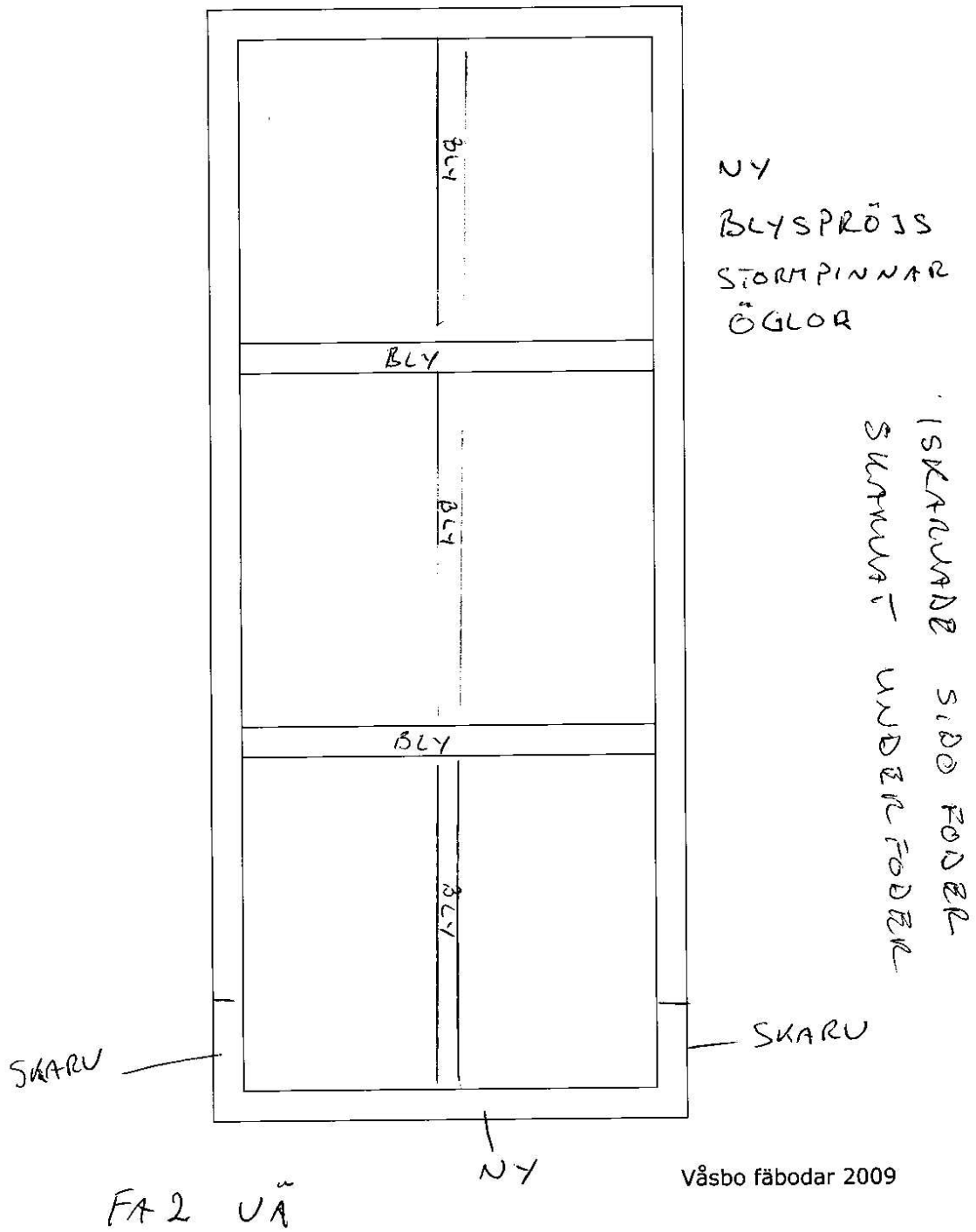
INNOLNÄT KITTAT
1 NY RUTA

FA 1

Väsbo fäbodar 2009

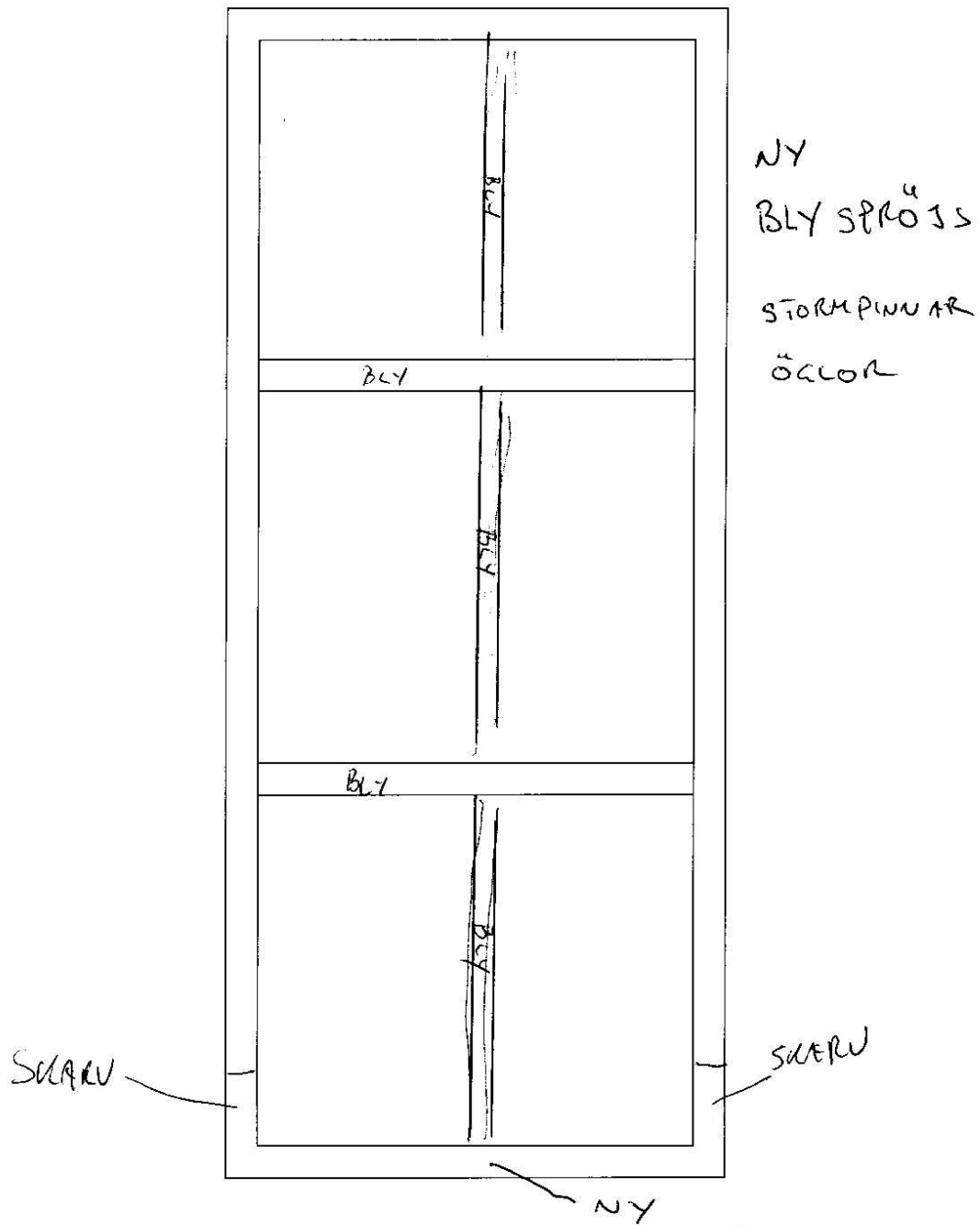
STÖSS HAGA

Hantverkarrapport

STÖSS HAGA

Hantverkarrapport

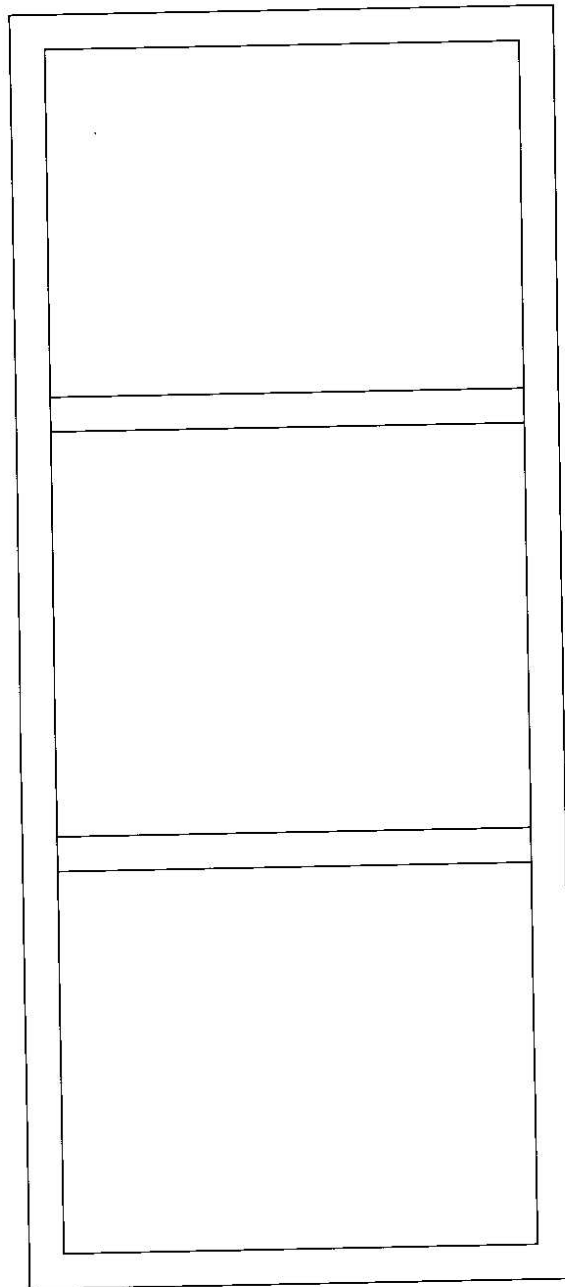
FA 2

HÖ

Väsbo fäbodan 2009

STÖSS HAGA

Hantverkarrapport

FBI 3 NYA DELAR AV FODER
NY VÄTTLIST UNDER
BÄCKAR

FBI HÖⁿ NYTILLVERKAT
LIKA SOM FBI JÄⁿ
NYGAMLA RUTOR

Våsbo fåbodar 2009

STÖSS HALLA

Hantverkarrapport

NY

FBI VÄ^u INNOLJAT
NYKITTAT
NY RUTA MITTEN SIOSS⁴ HAGA

Väsbo fäbodan 2009

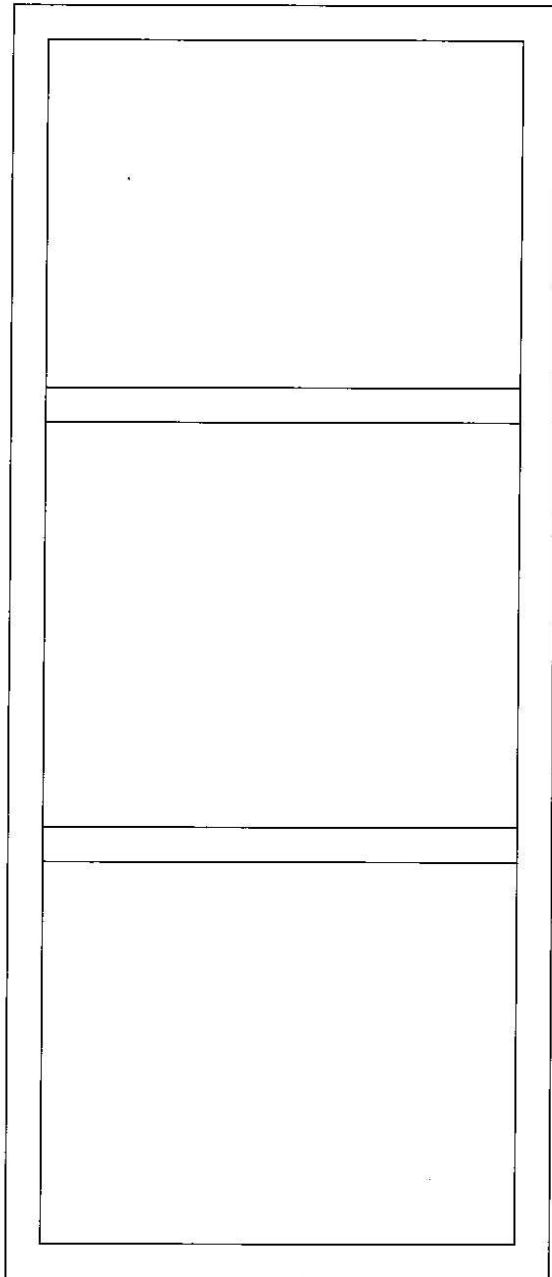
Hantverkarrapport

A1 HÖ }
A1 VÄ } TÄMPLIICAD
 } INNOLJAD
 } NYKITTAD

Väsbo fäbodar 2009

HACA

Hantverkarrapport

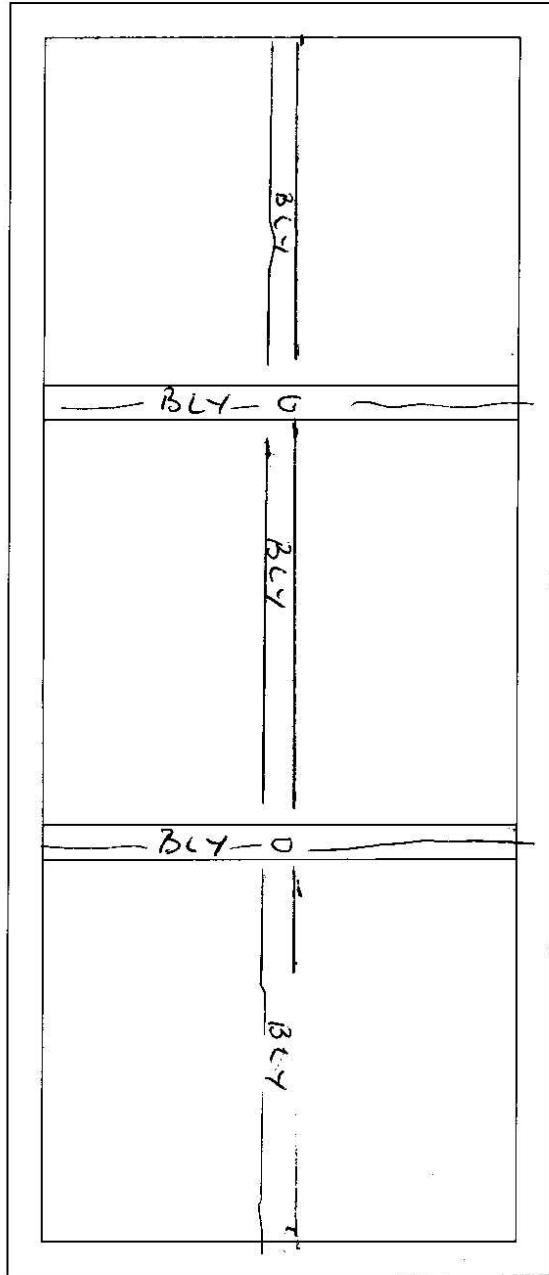
INNOLJADE
NYKITTADÉ

C1 HÖ
C1 VÄ NY RUTA

Väsbo fäbodar 2009

HACA

Hantverkarrapport

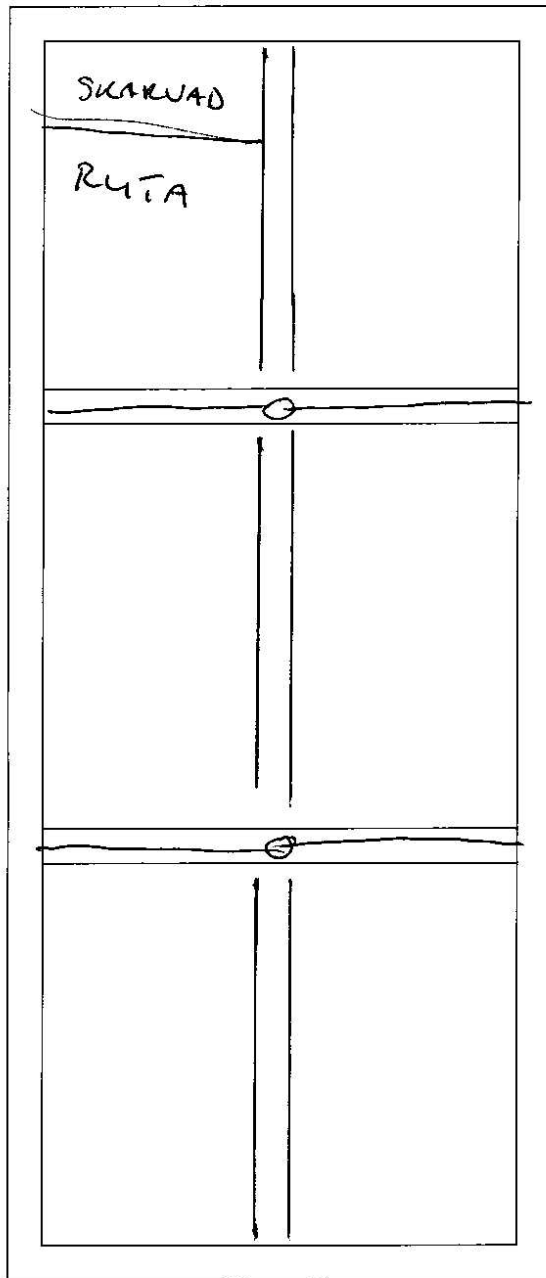
NYA STOKH PINNAR NYTT BLY SPRÖJAS OCH ÖLLON
INORDNAT BÄNDA OCH INORDNAD
BESLÅG

C2 Hö

Väsbo fäbodur 2009

HALLA

Hantverkarrapport

NYA
OCH
NYA
BY SPRÖJSAR
ÖCCOR
NYA
STORRPIVVAR
INDJÄTT

C2 VÄ

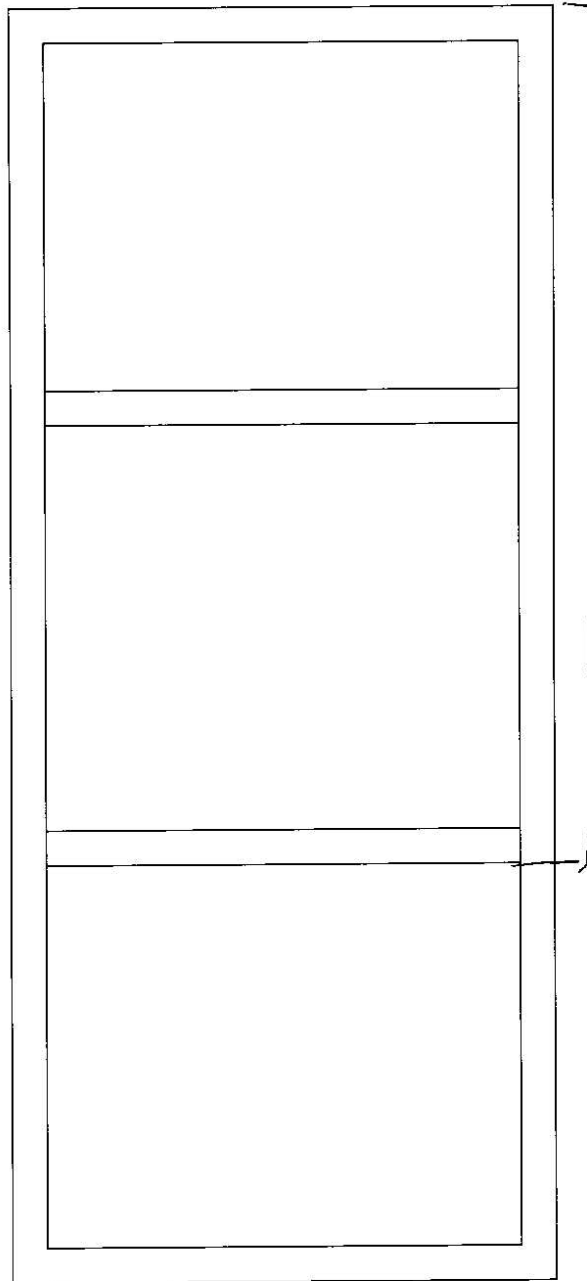
Väsbo fäbodan 2009

MAGA

Hantverkarrapport

DI HÖ TRÄPLUGGAD E Väsbo fäbodur 2009
DI VÄ INNOLDADE
NYKITTAD E HALA

Hantverkarrapport

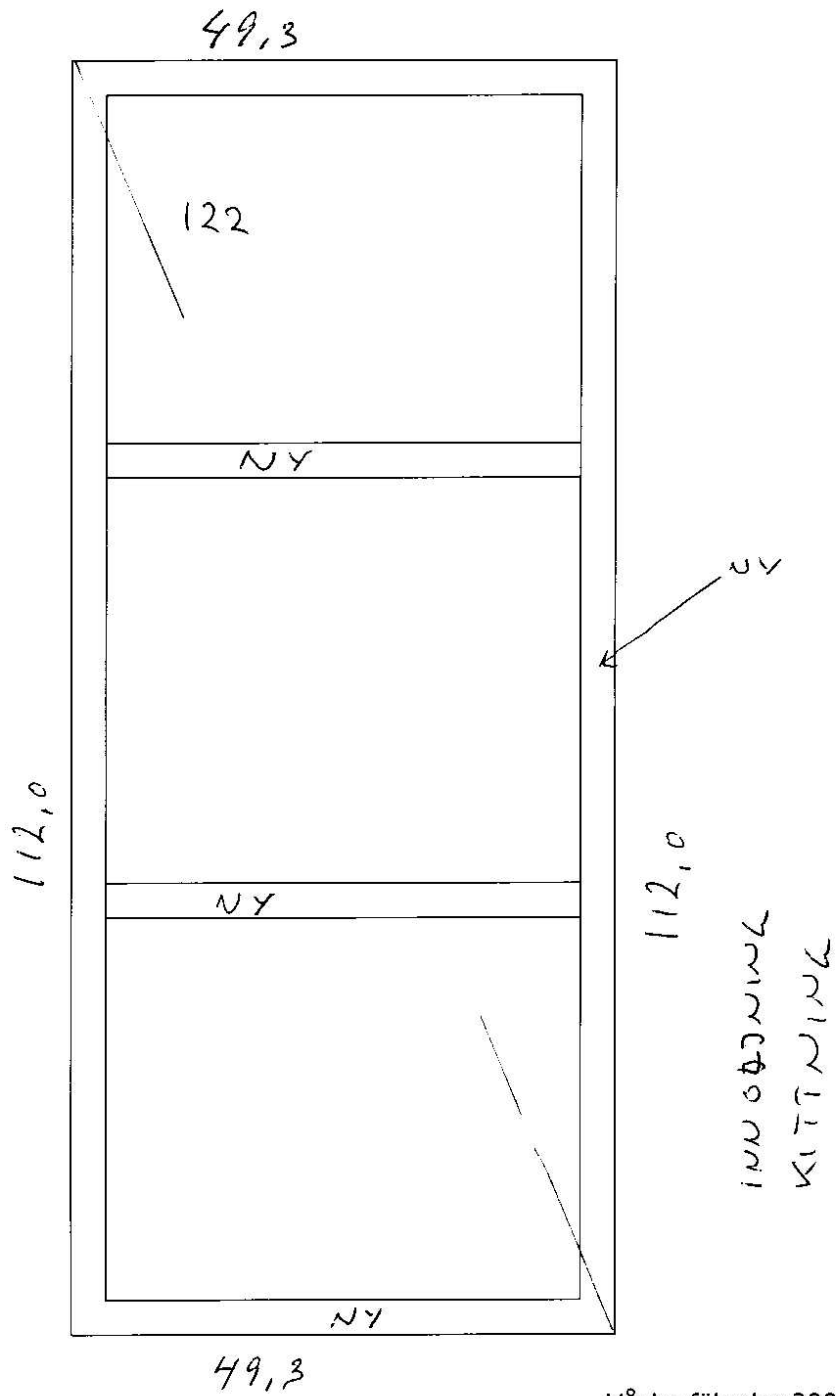

D
FÖNSTRETT

AI HÖ^u INN OLTJADE Våsbo fäbodan 2009
AI VÄ^u OCH
DI HÖ KOMPLETTERINGS
DI VÄ^u KITTADE

SKOMARKA

Hantverkarrapport

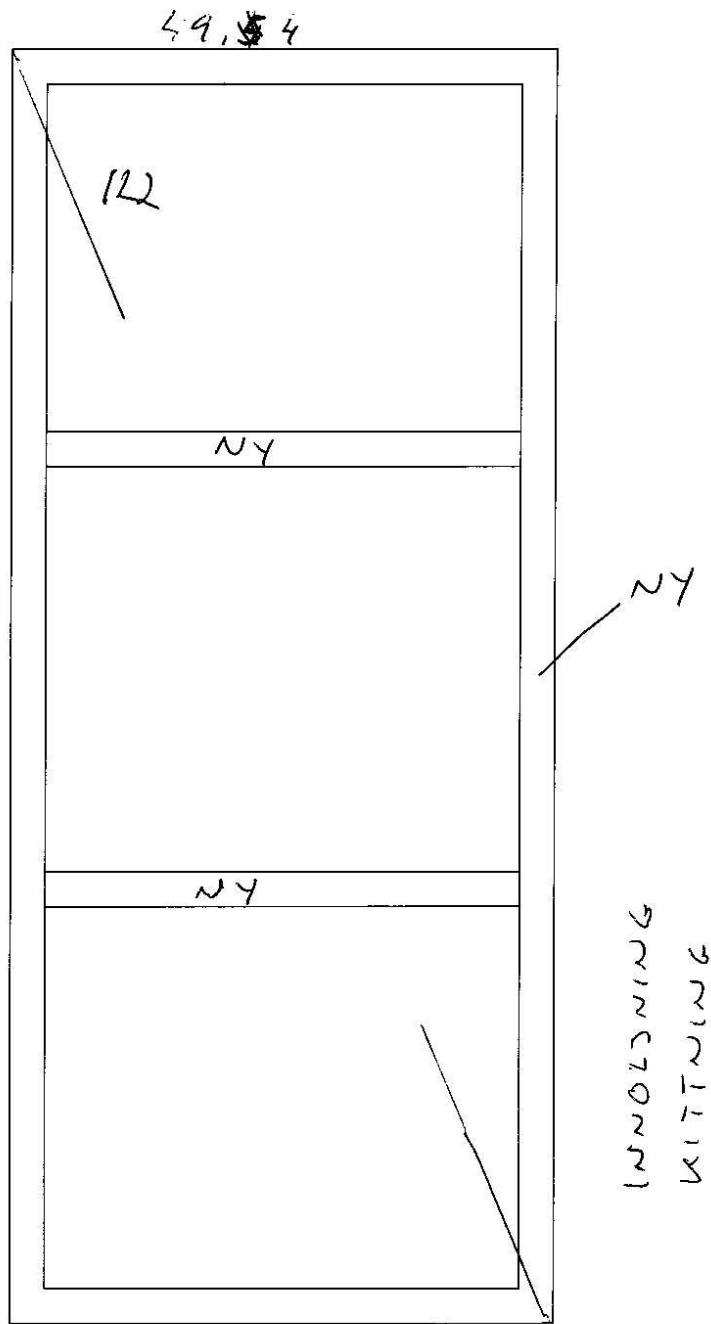

Väsbo fäbodan 2009

A2 HÖ

SKOMAKRA

Hantverkarrapport

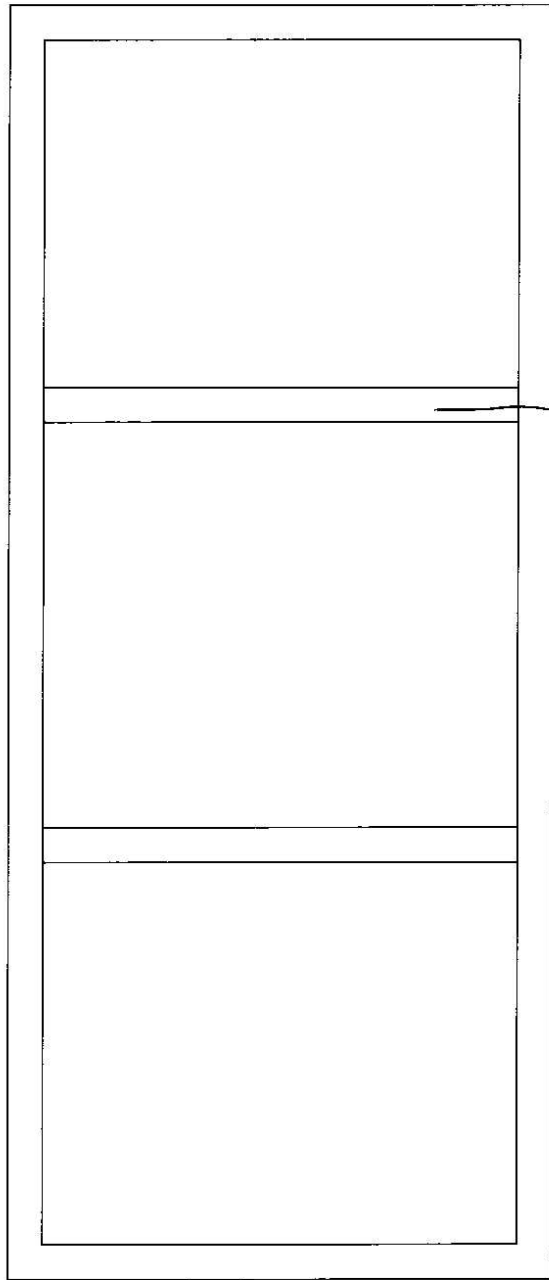

A2 VÄ 49,54

Väsbo fäbodar 2009

SUOMAKKA

Hantverkarrapport

INNOLJNING
KITTNING

BI HÖ

Väsbo fäbodlar 2009

SKOMARNA

Hantverkarrapport

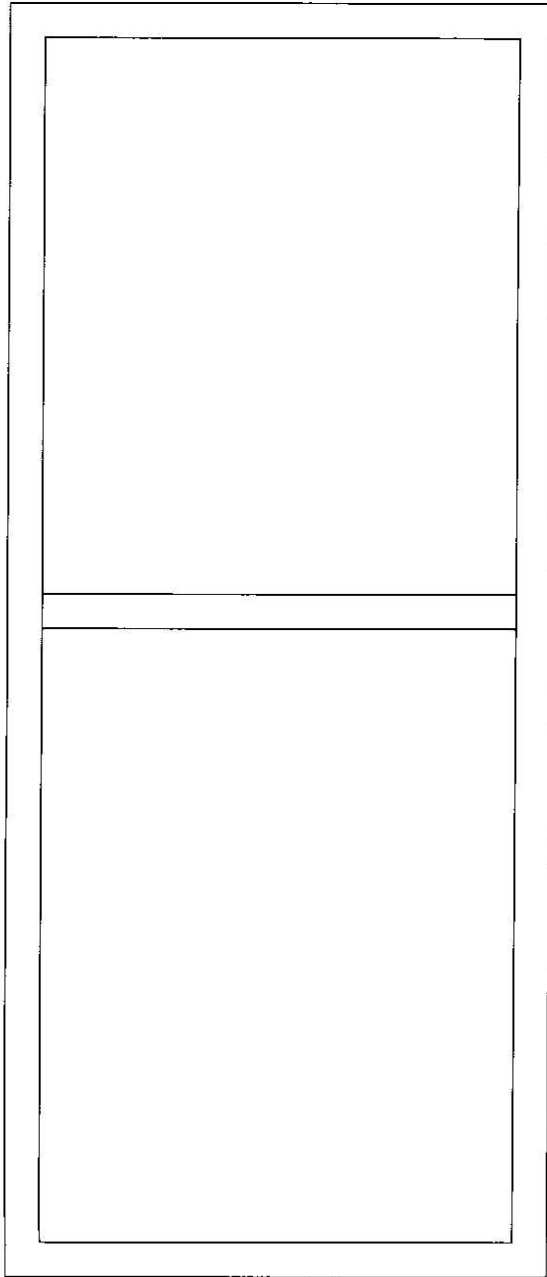
INNOVATION
KITTNING

B1 VÄ

Väsbo fäbodar 2009

SKOMARKA

Hantverkarrapport

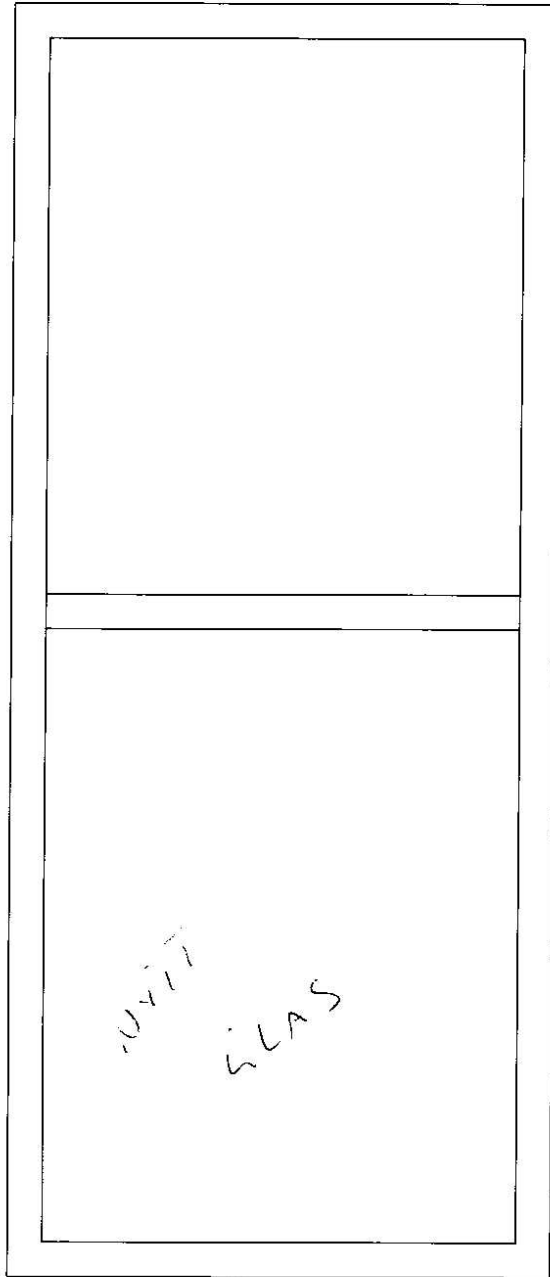
UNDELNING
KITTNING

Ställe VÄ

Våsbo fäbodlar 2009

SALOMAKKA

Hantverkarrapport

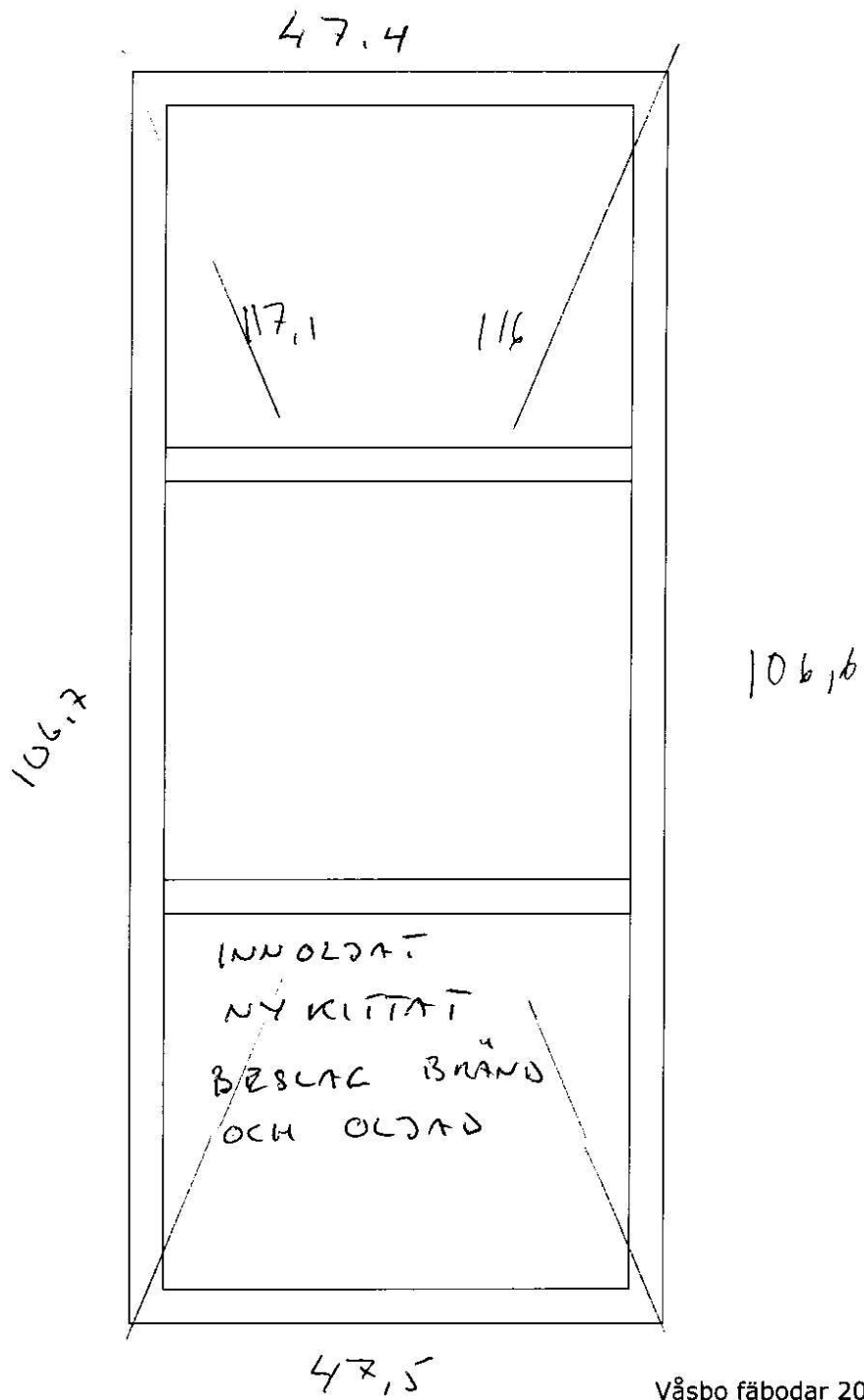
INRENSNING
KITTNING

STALL "HÖ"

Våsbo fäbodan 2009

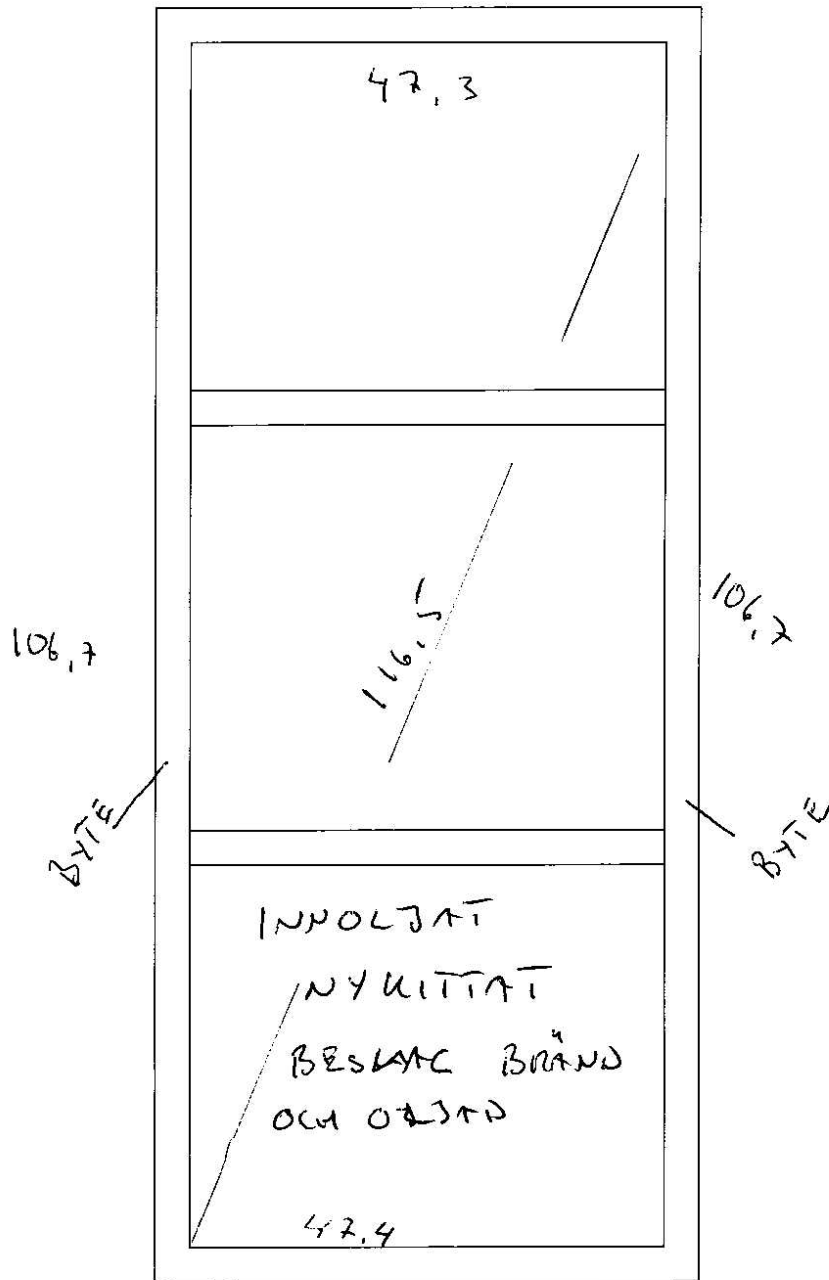
SILVIA

Hantverkarrapport

AI HÖ LASSAS

Hantverkarrapport

Väsbo fäbodan 2009

AI UÄ LASSAS

Hantverkarrapport

KITTING INNEHÅLLNING

Våsbo fäbodan 2009

BI HÖ
BI VÄ LASSAS

Hantverkarrapport

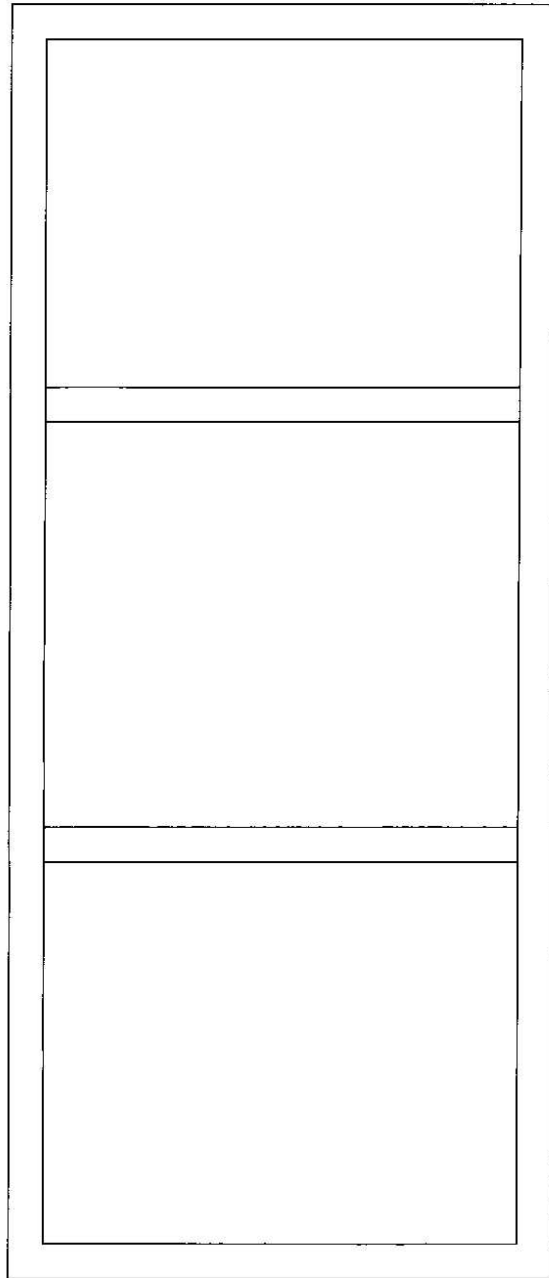
INNOLJAT NYKITTAT BESLAC BRÄND OCH INNOLJAT

B2 HÖ MITT VÄ

Väsbo fäbodan 2009

LASSAS

Hantverkarrapport

INNOVATI OCH NYKITTAT

Våsbo fäbodan 2009

FC2 HÖ
FC2 VÄ UNDERHÅLL

LASSAS

Hantverkarrapport

INNOLJAT NYKITTAT BESLAG BRÄND OCH OLJAD

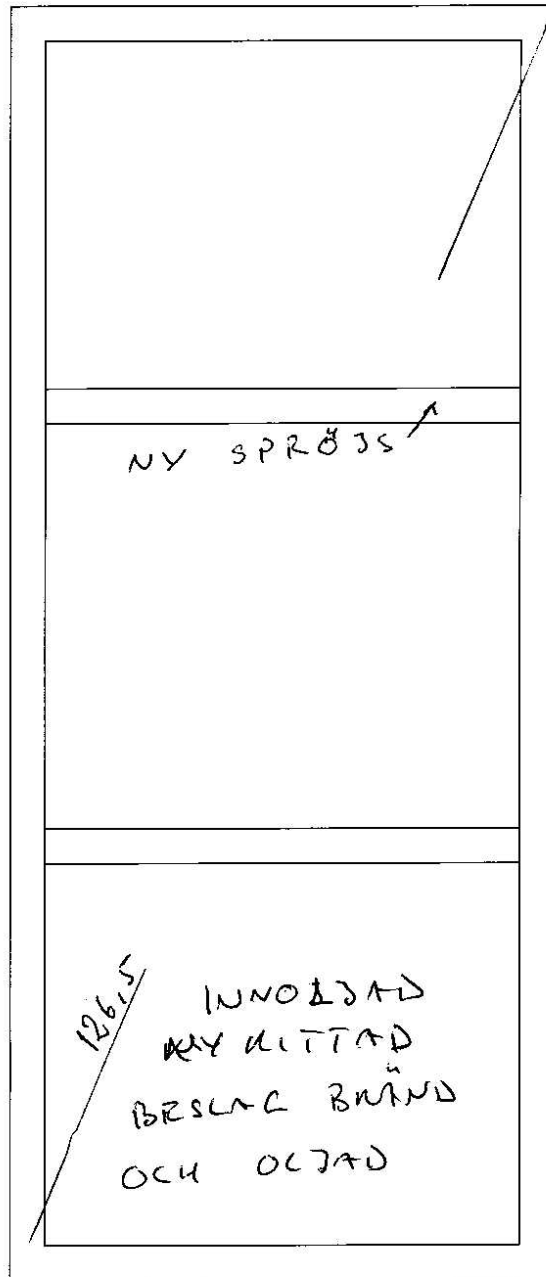
Väsbo fäbodan 2009

D2 HÖ

LASSAS

Hantverkarrapport

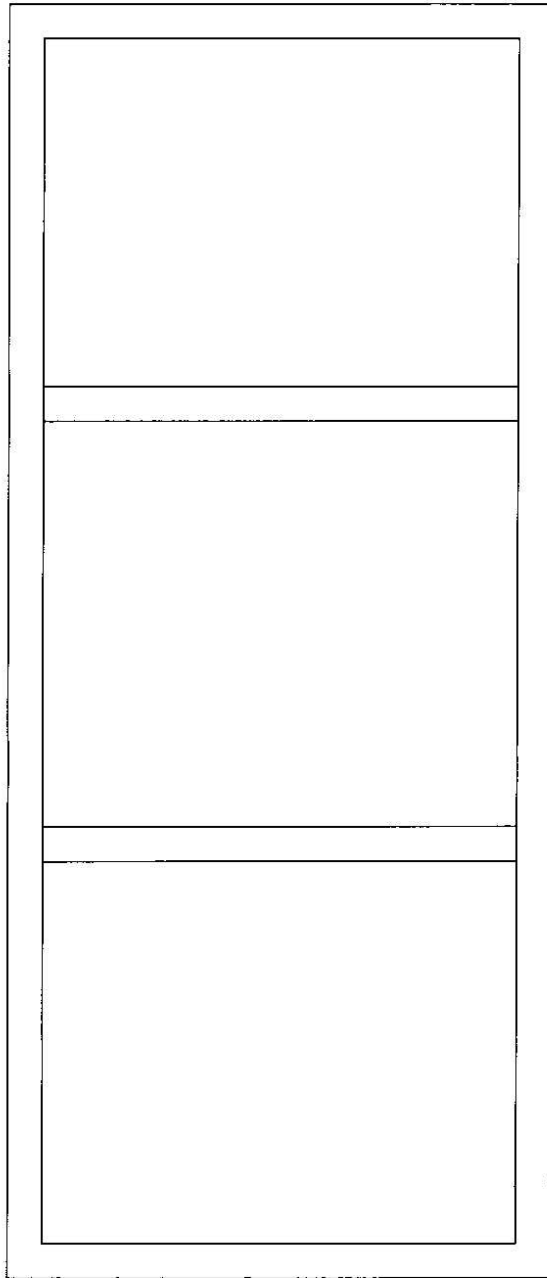
45,6

45,4

Väsbo fäbodan 2009

D 2 VÄ LASSAS

INNOLANDS OCH KITTAR

FAI

UNDERHÅLL

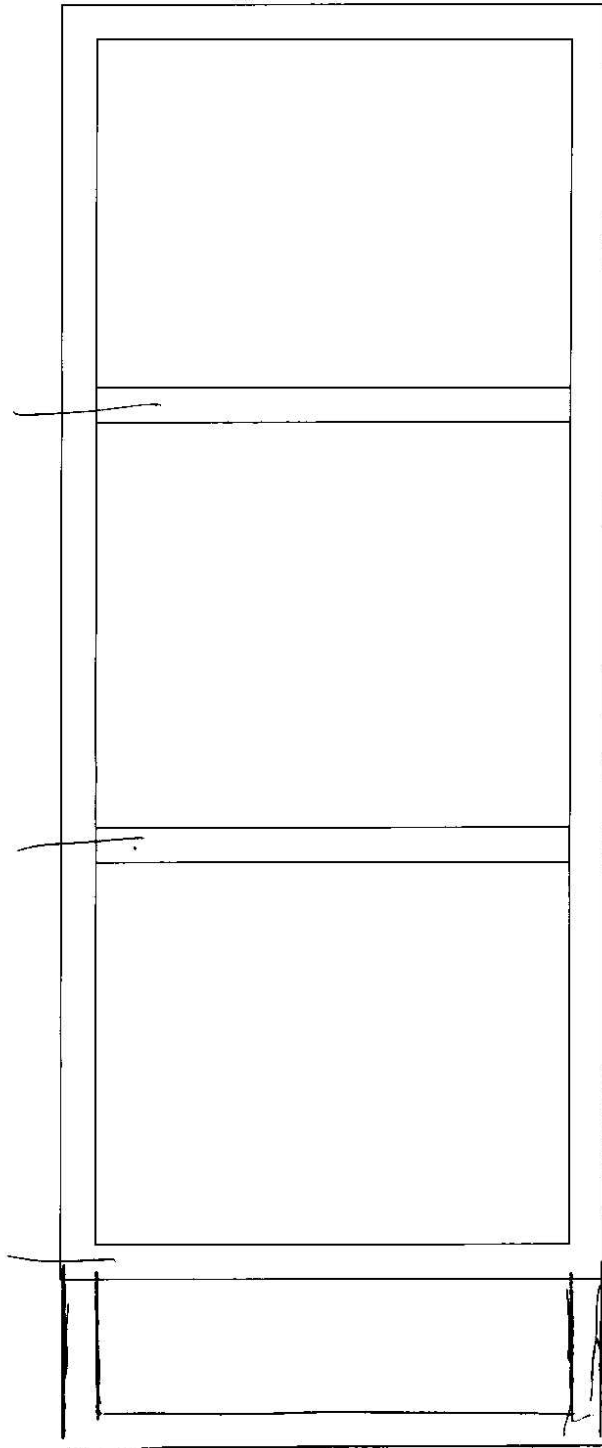
Väsbo fäbodan 2009

LASSAR

SÖSS

Hantverkarrapport

NYA
SPRÖJS

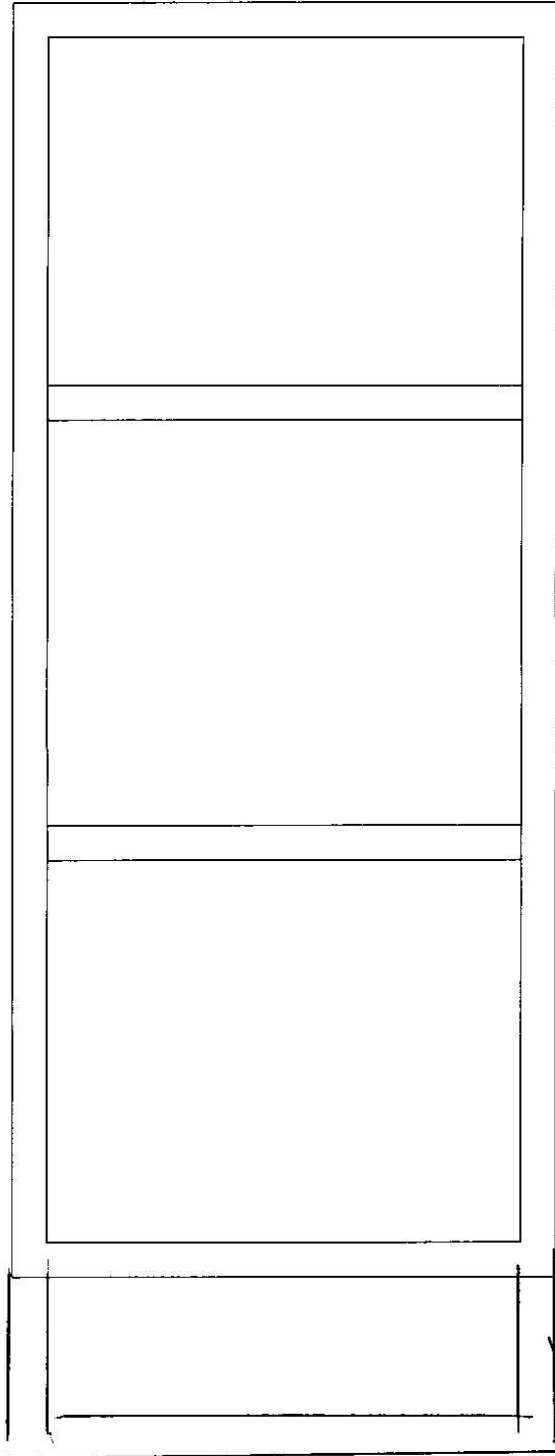
INDOLJAT OCH DYKITTAT

Väsbo fäbodan 2009

FBI VÄ

LASSAS
STÖSS

Hantverkarrapport

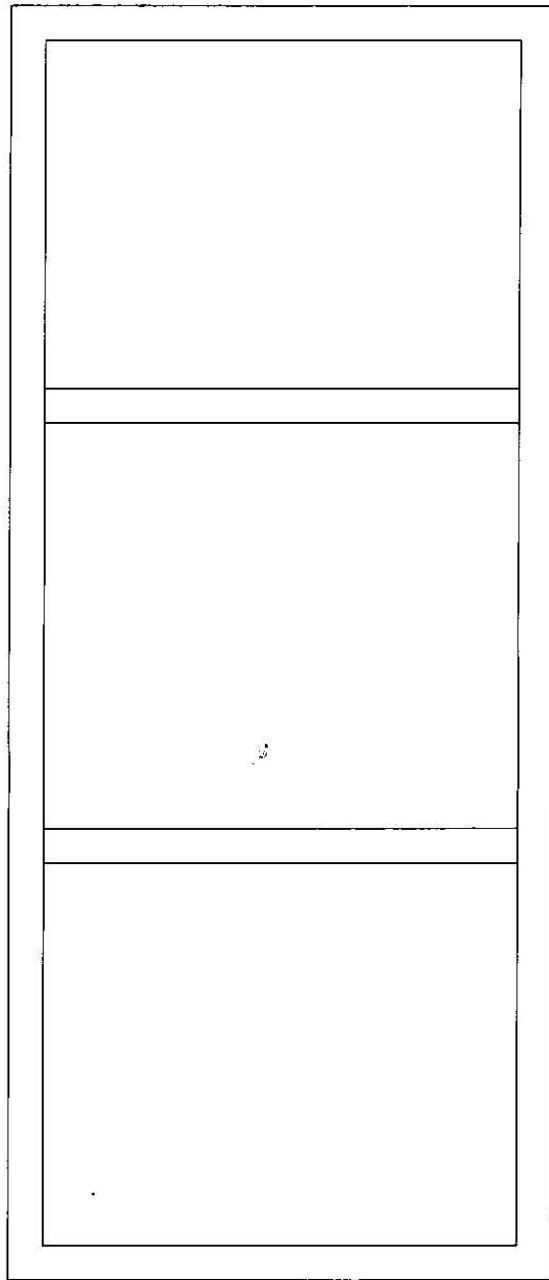
INNOLJAT
OCH
UTVITAT

Våsbo fäbodan 2009

F81 Hö

LASSAR
STÖSS

Hantverkarrapport

INNOVATION OCH KLITNING

FAL HÖ
FAL VÄ

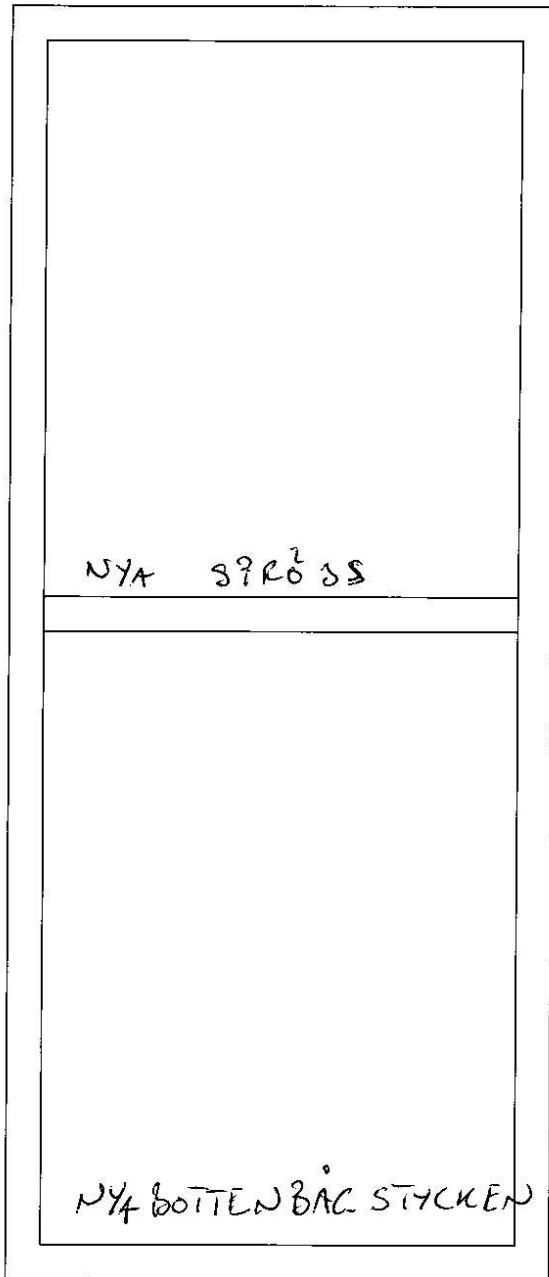
UNDERRÅLL
BADA

Väsbo fäbodan 2009

LASSAS

STALL

Hantverkarrapport

INNOVATI OCH NYKTIATI

FCI HÖ
FCI VÄ

LIVA BÅDA

Våsbo fäbodan 2009

LASSA S

STALL

Rekommenderat underhåll

Gällande:

Fäbodbyggnader på Våsbovallarna
Ovanåkers socken och kommun

Fönsterbågarna är restaurerade vårvintern 2009 av Håkan Hildingsson och Per Ohlsson. Arbetet färdigställdes i början av maj då bågarna var återmonterade.

Underhållet har gjorts enligt följande

skrapning	torrskrapning av bågar och i karmfals för att avlägsna lavar och dött virke
halvoljning	oljning av gammalt trä i båge, både in- och utvändigt, och karm med 50% svensk rå linolja (Ottossons) och 50% balsamterpentin (Ottossons)
kittning	kittkomplettering nedtill i spårfalsar och kittfalsar i samband med glasning med linoljekitt (ÅFFA Naturell nr 638 från Dana A/S)

REKOMMENDERAT FÖNSTERUNDERHÅLL

Inom 5 år:

Vägg mot norr och väster har ökad risk för fukt och invändig kondens. På vägg mot söder och öster bränner solen ut oljan fort. Halvoljning av båge görs utvändigt med 50% svensk rå linolja och 50% balsamterpentin. Halvoljning görs före midsommar då träet är torrt och kan ta upp oljan.

Efter 10 år:

Komplettera med kitt i bågens spårfals, i de spår som har öppning uppåt, så att inte fukt tränger in. Görs efter ca 10 år på alla bågar i alla väderstreck.

Efter 25 år:

Underhåll med skrapning, oljning och kittning på alla bågar i alla väderstreck efter ca 25 år.